

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Bc. Veronika Lipavská

Názory pěstounů na doprovázející organizace ve vybraném kraji.

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Hana Šlechtová, Ph.D

2020

„Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedl/a v seznamu literatury.“

Dne .....

podpis autora.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala zejména všem pěstounům, kteří se zúčastnili mého výzkumu. Také bych ráda poděkovala Mgr. Haně Šlechtové, Ph. D za podnětnou diskuzi a cenné rady. Také bych ráda vyjádřila svůj dík svým blízkým, přítelovi a mé nejbližší rodině za pomoc a zejména svému synovi, že mi dovolil diplomovou práci dokončit a nechal se opečovávat ostatními.

Obsah

1	Pěstounská péče v České republice	8
1.1	Rozdělení pěstounské péče v ČR.....	9
1.2	Motivace pěstounů.....	13
1.3	Dávky pěstounské péče	14
2	Pěstounství - podmínky, osobnost, práva a povinnosti	17
2.1	Cesta k pěstounství	17
2.2	Práva a povinnosti pěstounů a biologických rodičů	20
2.2.1	Práva a povinnosti pěstounů.....	20
2.2.2	Práva a povinnosti biologických rodičů	21
2.3	Osobnostní předpoklady pro výkon pěstounské péče.....	22
2.4	Úskalí pěstounů	23
3	Kontrola a podpora pěstounů	27
3.1	Doprovázení pěstounů	27
3.2	Klíčový pracovník doprovázející organizace	28
3.3	Role orgánu sociálně právní ochrany dětí	31
4	Pěstounská péče v zahraničí	33
4.1	Německo	33
4.2	Velká Británie.....	33
4.3	Dánsko.....	35
4.4	Slovensko.....	36
4.5	Španělsko.....	36
5	Výzkumné šetření	38
5.1	Cíl výzkumu	38
5.2	Výzkumný soubor a sběr dat	39
5.3	Etické aspekty výzkumu	39
5.4	Analýza nasbíraných dat.....	41

6	Výsledky výzkumu	42
6.1	Okruh vztahů klíčového pracovníka s pěstouny	42
6.1.1	Prospěšný pomáhající vztah	42
6.1.2	Korektní vztah v rámci plnění povinností	45
6.1.3	Neprospívající vztah.....	47
6.2	Okruh zkušeností se službami organizace	51
6.2.1	Základní nabídka možností	53
6.2.2	Širší nabídka služeb.....	54
6.3	Doporučení do praxe	56
	Závěr	58
	Seznam použitých zdrojů	60
	Příloha	64

Úvod

Ve své diplomové práci se budu zabývat otázkami pěstounské péče jako jedné z forem náhradní rodinné péče a doprovázením pěstounů. Stejně jako je to tomu například v sociálních službách, i v náhradní rodinné péči je trendem co nejvíce rodinné prostředí, což pěstounská péče splňuje. Tento trend potvrzují i statistiky Ministerstva práce a sociálních věcí, které dokazují, že čím dál více dětí je v náhradní rodinné péči a ne v té ústavní. Přesná čísla uvádím v kapitole č. 1. Jak samotná pěstounská péče tak i doprovázení pěstounů je jezdím z možných polí působnosti sociálních pracovníků.

V oblasti doprovázení pěstounů je potřeba se spoléhat zejména na různá Metodická doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí, manuály neziskových organizací, které se zabývají doprovázením (např. Amalthea, Středisko náhradní rodinné péče) nebo na dílčí kapitoly v knihách o pěstounské péči (viz. Pazlarová, 2016 nebo Zezulová, 2012). Výzkumy v oblasti spokojenosti pěstounů se službou doprovázení jsem objevila v bakalářských či diplomových pracích (např. Košelková, 2016, Gorčicová, 2019 nebo Norková, 2015). Z těchto výzkumů vyplývá, že pěstouni jsou převážně spokojeni se službou doprovázení, považují je za psychickou oporu, jsou rádi, že je propláceno hlídání dětí.

Cílem mé práce má být zjištění, jaké zkušenosti mají pěstouni se svou doprovázející organizací. Nejedná se o analýzu kvality poskytovaných služeb. Ráda bych zjistila, jaký je jejich vztah s klíčovým pracovníkem doprovázející organizace, co považují za přínosné a co jim nevyhovuje nebo v čem by potřebovali pomoci a zatím se tak neděje. Pro zvýšení anonymity účelně nejmenuji kraj, ve které své šetření budu provádět.

Pro dosažení cíle jsem nejprve zvolila kvalitativní výzkumnou metodu pomocí rozhovorů s pěstouny. Bohužel vlivem pandemie koronaviru jsem byla nucena výzkumnou metodu změnit na dotazník s otevřenými otázkami. V první kapitole uvádím pěstounskou péči tak, jak u nás v České republice je konstituována. Nalezneme v ní formy pěstounské péče, motivaci pěstounů a dávky pěstounské péče. V druhé kapitole je již pěstounská péče více rozvedena - zde popisuji cestu k tomu, jak se stát pěstounem, práva a povinnosti pěstounů, ale i biologických rodičů. Pěstounská péče není jen radostná, ale má i svá rizika, která je potřeba znát a proto je na závěr druhé kapitoly uvádím. Třetí kapitola již představuje doprovázení pěstounů. Představuje roli klíčového pracovníka doprovázející organizace, jeho pracovní náplň a také jaké vlastnosti by takový pracovník měl mít. Taktéž představuji v této kapitole roli orgánu sociálně právní ochrany dětí, neboť i pracovník tohoto orgánu může být zároveň doprovázejícím pracovníkem. Čtvrtá kapitola stručně nastiňuje systémy pěstounské

péče ve vybraných zemích Evropy. Pátou kapitolou začíná samotné výzkumné šetření, kde popisují výzkumné otázky, metodologii šetření, výzkumný vzorek. V poslední kapitole budou představeny výsledky výzkumu a doporučení do praxe, která vychází z některých zjištěných skutečností.

Impulsem pro výběr tohoto tématu byly pro mě mé dvě známé, které jsou již letitými pěstounkami, ale nemají příliš pozitivní zkušenosti se svými doprovázejícími. Proto mě zajímá zda je tento problém více rozšířen.

1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE

Pěstounská péče je jednou z forem náhradní rodinné péče. Náhradní rodinná výchova je postupem let čím dál využívanější. Toto tvrzení mohu podložit i statistikou, kterou vytvořilo Ministerstvo práce a sociálních věcí. V roce 2012 bylo v ústavní péči celkem 10 382 dětí v ústavní péči a v náhradní rodinné péči 15 527 dětí. V roce 2018 to již bylo 7 846 dětí v ústavní výchově a v náhradní rodinné péči 19 626 dětí. Toto vidím i ve své praxi. Pokud dojde k odebrání dítěte, častěji dítě putuje do jedné z forem náhradní rodinné péče, pracovníci Orgánu sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) sami zmiňují, že ústavní péče je pro ně samotné až ta poslední varianta umístění dítěte. To je jistě pozitivní trend, jelikož pokud je to jen trochu možné, dítě by opravdu mělo vyrůstat v co nejvíce rodinném prostředí. O tom, jak dětem škodí ústavní výchova, o institucionalizaci, bylo již napsáno mnohé a ve své práci se tímto dále zabývat nebudu.

Pokud budeme chtít definovat pěstounskou péči, nejlépe k tomu poslouží právní předpisy. Pěstounskou péči v našich podmínkách upravuje zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí a v zákon č. 89/2012 Sb. V zákoně č. 359/1999 Sb. nalezneme práva a povinnosti pěstounů a biologických rodičů dítěte, podmínky dohody o výkonu pěstounské péče a dávky pěstounské péče. V zákoně č. 89/2012 Sb. nalezneme podmínky pro ty, kdo se chtějí stát pěstouny, doba trvání pěstounské péče. Pro pěstounskou péči je typické to, že rodičem dítěte zůstává biologický rodič, je to státem garantovaná forma náhradní péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu pěstounům. Pěstouni dítě zastupují v běžných věcech, ale k výkonu mimořádných událostí musí žádat souhlas rodičů nebo zákonného zástupce. (Matějček, Kolouchová, Bubleová, Kovařík, Benešová, 2002, s. 36)

Dítě se do pěstounské péče svěruje soudem a to tehdy, když se o něj nemohou starat jeho rodiče nebo poručník. (Zákon 89/2012 Sb. Občanský zákoník) Dle Langmeiera a Matouška (2011, s. 346) je tato forma péče nedocenitelným řešením pro děti, které nejsou vhodné pro adopci a jejichž výchova představuje určitá rizika a klade zvláštní výchovné nároky, takže není vhodné aby zůstávaly ve větším kolektivu. Jedná se o děti od kojeneckého věku až do středních školních let, o děti s drobných poškozením centrální nervové soustavy (lehká mozková encefalopatie) nebo i se závažným poškozením vyžadujícím trvalou rehabilitaci. O složitosti péče o autistickou dívku píše Miloslava Striová (2013, s.79-1125), která je pěstounskou oné dívky. Popisuje zde složitosti při jakékoli pro nás naprosto běžné záležitosti jako je jen prostá komunikace, učení na nočník, projítí kolem paní s kočárkem. Při

jejím vyprávění je vidět, jak se holčička malými krůčky postupně v rámci svých možností rozvíjí. Jednalo se o dívku těžko osvojitelnou a v ústavní péči by trpěla. Taktéž sem autoři zahrnují děti romského původu, které jsou v možnosti být adoptovány znevýhodnění svým etnickým původem. Pěstounská péče má vždy přednost před umístěním dítěte do ústavní výchovy. Mohlo by se zdát, že oproti ústavní péči je pěstounská péče ta nejlepší a nic jiného by v podstatě ani nemuselo být, ale jak zmiňuje Matějček ve své knize Rodiče a děti (2017, s. 29) každá z forem náhradní péče má něco specifického, žádná není zavrženíhodná ani samospasitelná. Vždy budou existovat děti, pro které bude vhodnější dětský domov. Vždy se také najdou pěstouni, kteří jsou naprosto profesionální, milující a naopak, taktéž to platí u dětských domovů - najdeme příklady dobré praxe a zároveň odstrašující příklady.

Výše jsem zmínila pojem poručník. Je to forma jiné péče o dítě a proto bych jej ráda vysvětlila. Dle zmiňovaného zákona 89/2012 Sb. se jedná o poručenství, pokud zde není nikdo, kdo by vůči dítěti měl rodičovskou odpovědnost, soud tak stanoví dítěti poručníka. Poručník nemá k dítěti vyživovací povinnost, ta zůstává stále na biologických rodičích. Někdy se také může stát, že se v pěstounské péči objeví dítě, které je tzv. právně volné (tedy že k němu biologičtí rodiče nemají rodičovská práva - mohli jich být zbaveni soudem anebo se dítěte vzdali). Pěstoun se tak zároveň může stát poručníkem dítěte, ale není zapsán v jeho rodném listě, tam stále zůstávají biologičtí rodiče. (Zezulová, 2012, s. 16)

1.1 Rozdělení pěstounské péče v ČR

V současné době je u nás pěstounská péče rozdělena na pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu.. Dříve také existovala zařízení pro výkon pěstounské péče. Matějček, Kolouchová, Bubleová, Kovařík, Benešová (2002, s. 16) popisují, že se jedná o skupinovou pěstounskou péči. Buď se jedná o manželské páry, které se staraly o 6 až 10 dětí nebo jsou to dětské vesničky, kde je pouze matka - pěstounka. Znamé jsou určité SOS vesničky. Langemier a Matějček (2011, s. 348 - 351) k formě pěstounské péče poskytované manželskými páry dodávají, že byly velmi prospěšné, pokud se vydařily, v případě rozpadu tohoto páru existovalo velké riziko negativních důsledků pro svěřené děti. V dětských vesničkách matka přijímala do péče 8 dětí různého pohlaví i věku. Náhradní matkou byla zpravidla neprovdaná žena s vynikajícími rodičovskými dovednostmi. Tato forma byla stabilnější než forma s manželskými páry, jelikož nehrozil rozpad páru. Tato zařízení pro výkon pěstounské péče byla však zrušena v roce 2013 novelami zákonů o sociálně právní ochraně dětí a občanským zákoníkem, který vešel v platnost 1. 1. 2014. (online) Vrátím se ale k aktuálním formám pěstounské péče.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je dle Pazlarové (2016, s. 153) forma náhradní rodinné péče, která po omezenou dobu zajišťuje péči o dítě, jehož rodina se z různých důvodů nemůže nebo nechce o dítě starat. Umožňuje dítěti tuto dobu strávit v rodinném prostředí, než se najde trvalé řešení vzniklé situace. Takovéto umístění se pravidelně každé 3 měsíce přezkoumává soudem. Prvně se v naší legislativě objevila již roku 2006, ale až do roku 2013 byl velmi málo využíván. Autorka taktéž uvádí 3 nejčastější důvody, proč děti umisťovat do pěstounské péče na přechodnou dobu:

- a) novorozenci, jejichž rodiče je nechtějí převzít do péče;
- b) novorozenci, jejichž rodiče je z různých důvodů nemohou převzít do své péče;
- c) starší děti, jejichž rodiče se po určitou dobu nemohou o dítě starat.

Na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí se můžeme dočíst, že tato forma péče je omezena dobou 1 roku. Může být prodloužena v případě, že probíhají úkony ke svěřeni dítěte do dlouhodobé péče, jedině tak lze dobu 1 roku překročit. Tito pěstouni taktéž pobírají odměnu pěstouna a to i v době, když u sebe žádné dítě nemají, jelikož se předpokládá, že jsou v pohotovosti nějaké dítě přijmout. Oproti dlouhodobým pěstounům se přechodní pěstouni připravují 72 hodin. (mpsv.cz) Stejně tak, jako dlouhodobí pěstouni, i ti přechodní mají svou doprovázející organizaci. Tito pěstouni jsou považováni za profesionály, jelikož se jedná o velmi specifickou službu dítěti a jeho rodině. Součástí jejich úkolů je úzká spolupráce a dalšími profesionály i s rodinou dítěte. Na omezenou dobu dítěti poskytují stabilní a láskyplné prostředí, pomáhají dítěti se vyrovnat se složitou situací krátkodobého pobytu v pěstounské péči, řeší jeho traumata a aktuální psychosociální potřeby. Následně také pomáhají dítěti s přípravou na návrat do trvalé péče (buď do jeho rodiny nebo do další trvalé péče - např. k dlouhodobým pěstounům). (Pazlarová, 2016, s. 155)

Pěstounská péče může trvat maximálně do 18. roku dítěte. Langmeier a Matějček (2011, s. 346) uvádí, že pěstounská péče u nás dostala úplnou legislativní formu teprve roku 1973. Jedná se o dlouhodobou péči o dítě, které nemůže setrvat z různých důvodů ve vlastní rodině. Je to jedna z variant, kam dítě putuje z přechodné pěstounské péče. Většinou jsou pěstouny manželé, kteří již mají své vlastní děti nebo je již odchovali. Pěstounem může být ale i jedinec. Pokud žije s partnerem v jedné domácnosti, samozřejmě vstupuje do pěstounské péče i partner, ačkoliv jako pěstoun není veden. Dítě setravá v této péči, dokud je to potřeba. Je tedy možné, že si po určitých letech biologičtí rodiče své poměry upraví, o dítě si požádají

a prokáže se vhodnost navrácení do jejich péče. V Ročním výkazu o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2018 se můžeme dočíst, kolik dětí bylo v daném roce v pěstounské péči a kolik se jich v daném roce navrátilo k rodičům. V tomto roce bylo v pěstounské péči celkem 11 643 dětí. Toho roku se k rodičům z této péče navrátilo 168 dětí. Ze své praxe zatím nevím o případu, že by rodičům natolik povedlo uzpůsobit své podmínky k navrácení dítěte do rodiny. Příkladem toho může být má kolegyně, která s manželem vychovává již 15 let dvě děti - sourozence v pěstounské péči. S jejich matkou udržují jednou za čas kontakt. Není pravděpodobné, že by se jejich biologické mamince podařilo si někdy své poměry upravit natolik, že by své děti získala do péče.

Ačkoliv se nejedná o další typ pěstounské péče, ráda bych na tomto místě ještě zmínila situaci, kdy se pěstounem stane někdo z příbuzných - tedy jedná se o tzv. **příbuzenskou pěstounskou péči**. Je to stejná dlouhodobá pěstounská péče tak, jak jsem jí popisovala výše, ale má svá určitá specifika. Nejčastěji jde o prarodiče dětí, taktéž to může být strýc a teta, kdo se dítěte ujme. Podle Ročního výkazu o výkonu SPOD za roky 2011 až 2015 je počet prarodičů pěstounů z celkového počtu pěstounů 50 - 57%. Dle Pazlarové (2016, s. 129) dokonce více než 2/3 všech pěstounů jsou nějakí příbuzní. Příbuzní dítěte nemusí procházet celým procesem posuzování jejich kompetencí, ani přípravou před přijetím dítěte. Zákon předpokládá, že příbuzenský vztah nepotřebuje dalšího testování, neboť je sám o sobě dost hluboký. Pravdou je, že o to větší rizika může tato možnost péče skýtat - jak pro dítě, tak i pro samotné pěstouny - příbuzné. Ráda bych zmínila jeden příklad ze své praxe. Manželům, kteří jsou mými klienty v rámci služby sanace rodiny, byl odebrán jejich čerstvě narozený syn. Byl velmi nemocný a rodina se o něj neuměla i přes veškerou naši podporu správně postarat, neměla trpělivost na správné krmení, rehabilitaci a také jim scházely finance. Chlapec se dostal do pěstounské péče svého strýce a jeho partnerky. Následně vznikly naprosto zbytečné konflikty mezi mou klientkou rodinou a pěstouny, vlivem blízkosti bydliště docházelo k mnoha klepům, které si rodina brala osobně. Taktéž byl problém v kontaktech chlapce s biologickými rodiči - chlapec potřeboval neustálou hospitalizaci, kterou s ním pěstounka podstupovala, trpělivě se učila specifické péči o chlapce, ale biologická rodina toto nechtěla a možná ani nebyla schopna chápat a tak došli k závěru, že jim strýc s tetou chlapce nechtějí ukazovat a brání v kontaktech s chlapcem. Abych ale neuváděla pouze negativa, zde předkládám přehled výhod i nevýhod příbuzenské pěstounské péče podle Pazlarové (2016, s. 133 - 137) . Výhody a rizika jsou jak ze strany dětí, pěstounů, rodičů i pracovníků OSPOD.

Výhodou je to, že dítě zná pečující osobu/osoby i prostředí a pravděpodobně existují již citové vazby mezi dítětem a pečujícími osobami. Dítě s příbuznými sdílí společné sociokulturní prostředí, hodnoty, postoje, rodinné tradice. Pokud existují dobré vztahy mezi pečujícími příbuznými a biologickými rodiči, je možné lépe udržovat kontakty s biologickými rodiči. Být u příbuzných je pro dítě menší společenské stigma, než kdyby žilo u cizích lidí. Navzájem příbuzné osoby budou mít více informací o sobě navzájem a také je zde možnost podpory ze širší rodiny. Tím, že existuje příbuzná osoba, která má o dítě zájem je zde možnost rychle vyřešit situaci dítěte a zbytečně ho netraumatizovat nejistotou. Tento fakt také umožňuje tuto situaci řešit neformálně.

Nevýhodou je jestliže selhali rodiče dítěte, je možné, že selžou i prarodiče. Taktéž se může stát, že prarodiče mohou mít výčitky ze svého osobního selhání při výchově vlastních potomků, což se poté přenáší na svěřené dítě. Jestliže jsou mezi rodiči dítěte a prarodiči negativní vztahy, narušené vazby a nevyřešené konflikty, komplikují kontakty dětí s biologickými rodiči a může dojít až k situaci, že prarodiče bojkotují tato setkání. Z těchto důvodů se také může stát, že prarodiče budou snižovat osobnosti rodičů před jejich dětmi. Po Příbuzenští pěstouni mohou mít problém nastavit rodičům dítěte hranice, jelikož doposud se mohli stýkat jakkoliv se jim zachtělo a nyní by měla mít setkání určitá pravidla. A naopak nedodržování nastavených pravidel při kontaktech mohou přerůst v nevhodné zasahování rodičů do života dětí. Pro pracovníky OSPODů může být obtížnější proniknout do situace, vztahů v rodině, jelikož prarodiče mohou zakrývat, zlehčovat, omlouvat potíže rodičů. Také se pracovník dostává do velmi složité pozice, kdy je prostředníkem mezi pěstouny - prarodiči a rodiči dítěte.

Jak je vidět, je potřeba při posuzování vhodnosti umístit dítě k někomu příbuznému potřeba velmi dobře posoudit celkovou situaci. Pravda, ne vždy je to jednoduché a pravděpodobně nikdy nenastane ideální situace, že by se bez jakékoliv chyby podařilo všechny děti správně umístit, a to platí i pro ostatní formy náhradní rodinné péče. Pracovník musí vyvinout velké množství empatie a zkušenosti. Dobré určitě je složité případy sdílet například v rámci porad či supervizí. Otázkou také zůstává velké množství administrativních povinností, které pracovníkům OSPODů berou čas na důkladnou případovou terénní práci.

Aby byl výčet typů pěstounské péče úplný, doplním ještě několik informací o tzv. **předpěstounské péči**. Dle Suchoňové (2017, s. 42) se jedná o situaci, kdy se dítě nachází v ústavní výchově a nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Dítě je svěřeno do předpěstounské péče budoucích pěstounů za cílem lépe se poznat, navázat kontakt s

pěstouny a jejich rodinou, poznat prostředí, ve kterém bude dítě jednou žít. V současné době záleží pouze na soudci, o jaké době trvání předpěstounské péče rozhodne.

1.2 Motivace pěstounů

Co některé jedince či rodiny motivuje k tomu stát se pěstouny? Dagmar Zezulová (2012, s. 18-20) uvádí velké množství různých motivačních činitelů, proč se lidé pro tuto "službu" rozhodnou. Tak například touha dětem pomoci, touha mít další dítě v rodině, zaplnit prázdné místo v rodině po odchodu již dospělých dětí, potřeba starat se o někoho, ale i potřeba po nalezení smyslu života. Kdybychom se jednotlivých pěstounů zeptali na jejich motivaci, pravděpodobně bychom ještě výčet motivátorů zvýšili. Tak jako autorka i já jsme se již setkala s názorem, že lidé dělají pěstouny kvůli penězům. Moc bych si přála toto vyvrátit, ale neexistuje 100% jistota, že tomu tak není. Opět mě napadá příklad z mého zaměstnání. Příbuzní jedné naší klientské rodiny mají jejich dítě v dlouhodobé pěstounské péči. U paní jsem neměla pochyby o tom, že chtěla rodině pomoci, zachránit holčičku před ústavní výchovou. Ale u jejího manžela si tím vůbec jistá nejsem a kladu si otázku: "Co by bylo, kdyby za péči o dítě nedostávali odměnu pěstouna?" I tak ale věřím tomu, že je to případ velmi ojedinělý, neboť pěstounská péče není něco, na čem se dá zbohatnout. Navíc, jak Zezulová (2012, s.20) uvádí, pěstouni prokazují státu velkou službu tím, že se rozhodli postarat se o dítě s často složitou minulostí, často jde o děti traumatizované, deprivované. Děti, které dostanou šanci vyrůstat v rodinném prostředí mají také mnohem větší šanci uplatnit se v budoucím životě, nerozšiřovat řady sociálně vyloučených, přispívat do státní pokladny a být společnosti užiteční. Taktéž je dokázáno, že pěstounské péče je pro stát mnohem výhodnější, než výchova ústavní. Toto mohu podložit tvrzením Miroslava Macely, který provedl srovnání nákladů pěstounské péče a ústavní výchovy. Náklady na jedno dítě v ústavní péči činily v roce 2014 při umístění dítěte v dětském domově průměrně 32 000 Kč, u dítěte ve školském ústavním zařízení dokonce průměrně 62 000 Kč. Náklady na dítě v kojeneckém ústavu činily průměrně 47 500 Kč. Oproti tomu náklady na pěstounskou péči činili průměrně 16 046 Kč měsíčně. To je o 50 % méně, než když dítě vyrůstá v ústavní péči.

Marie Vágnerová (2012, s 10) ve své knize zmiňuje i to, že představy pěstounů byly někdy reálné a někdy velmi naivní. Někteří pěstouni popisovali, jak byly naivní, když chtěli pomoci dítěti zanedbanému v dětském domově tím, že u nich v rodině se všemu naučí, dají mu vše, co dítě potřebuje a vše bude dobré. Pak teprve narazili na tvrdou realitu a zjistili, že kroky ku předu se dějí velmi pomalu a kolik problémů a traumat musí s dětmi překonat a kolik jich vlastně třeba není ani možné překonat.

1.3 Dávky pěstounské péče

"Pěstounská péče se dělá za peníze, ne pro peníze." (Zezulová, 2012, s. 20) Tak končí povídání o odměnách pro pěstouny Dagmar Zezulová. Jak jsem již výše zmínila, smyslem pěstounských dávek je odměnit pěstouny za jejich nedocenitelnou pomoc dětem, jejich biologickým rodinám a jak je možné vidět z analýzy Miloslava Macely, tak i státu. Dávek pěstounské péče je celkem pět: **odměna pěstouna, příspěvek na zakoupení motorového vozidla, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek při ukončení pěstounské péče.** Tyto dávky jsou legislativně ukotveny v zákoně č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Nárok na tento příspěvek má nezletilé nezaopatřené dítě, které bylo svěřeno do pěstounské péče. Příspěvek se vyplácí pečující osobě. Výše příspěvku se odvíjí od věku dítěte a také od stupně závislosti na pomoci pečující osoby. Je možné tento příspěvek vyplácet až do věku 26 let dítěte a to tehdy, pokud dítě trvale žije a hradí náklady na své potřeby s osobou, která byla do dosažení jeho zletilosti osobou pečující. Následně uvádím tabulku přímo z výše zmiňovaného zákona č. 359/1999 Sb.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte činí za kalendářní měsíc:

1. 4 950 Kč pro dítě ve věku do 6 let,
2. 6 105 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
3. 6 985 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
4. 7 260 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

Pokud se jedná o dítě, která se v nějakém stupni závislosti na pomoci druhé osoby, je tento příspěvek navýšen. Zde uvádím tabulku, která tyto částky přehledně uvádí.

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost) Kč
Do 6 let	5115	6105	6490	7040
6 - 12 let	6215	7480	7975	8635
12 - 18 let	7095	8580	9130	9570
18 - 26 let	7425	8910	9460	9900

Tab. č. 1 Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte. (Zákon č. 359/1999 Sb.)

Odměna pěstouna

Nárok na tento příspěvek má osoba pečující či osoba v evidenci (myšleno u přechodných pěstounů). Pokud jsou těmito osobami oba manželé nebo oba poručníci, nárok na odměnu pěstouna mě pouze jeden. Výše odměny pěstouna se odvíjí od počtu dětí v péči a také na stupni jejich závislosti na pomoci jiné fyzické osoby.

- a) 12 000 Kč měsíčně, je - li pečováno o jedno dítě;
- b) 18 000 Kč měsíčně, je - li pečováno o 2 děti;
- c) 30 000 Kč měsíčně, je - li pečováno alespoň o 3 děti nebo je - li pečováno alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III nebo IV.
- d) 20 000 Kč, jde - li o osobu v evidenci, a to i v případě, že zrovna o žádné dítě nepečuje. Pokud má osoba v evidenci svěřeno do jiné péče, než je pěstounská péče na přechodnou dobu, další dítě, odměna pěstouna se zvyšuje o 6 000 Kč.

Příspěvek po ukončení pěstounské péče

Tato dávka náleží dítěti, které bylo do dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na dávku příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Jedná se o jednorázovou dávku ve výši 25 000 Kč.

Příspěvek při převzetí dítěte

Tento příspěvek náleží osobě, která převzala do pěstounské péče dítě. Pokud se stane, že pěstoun převezme do péče jedno dítě podruhé, příspěvek mu již nenáleží. Jedná se o jednorázovou dávku. Výše dávky se odvíjí pouze od věku dítěte.

- a) dítě do 6 let 8 000 Kč;
- b) dítě od 6 do 12 let 9 000 Kč;
- c) dítě od 12 do 18 let 10 000 Kč.

Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Na tento příspěvek má nárok osoba, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti, pokud zakoupila osobní motorové vozidlo nebo byla zjistila nezbytnou celkovou opravu vozidla a toto vozidlo neužívá ke své samostatné výdělečné činnosti. Výše dávky je až 70 % pořizovací ceny vozidla nebo prokázaných výdajů na opravu, nejvýše však 100 000 Kč. Celková výše tohoto příspěvku v posledních 10 kalendářních letech nesmí přesáhnout 200 000 Kč.

Dávky jsem popsala velmi stručně, zbytek podmínek je obsažen v zákoně 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí. Ještě vyberu jeden výňatek z tohoto zákona. U všech dávek platí, že pokud jsou manželé pěstouni oba, má na dávky nárok pouze jeden z manželů určený na základě dohody mezi nimi. Je to proto, že se jedná o společnou pěstounskou péči. Také ještě zmíním, že dávky pěstounské péče jsou vypláceny příslušným Úřadem práce ČR. Jako u ostatních dávek, které vyplácí Úřad práce platí, že pokud bude dávka použita na jiný účel, musí pěstoun tuto dávku navrátit.

2 PĚSTOUNSTVÍ - PODMÍNKY, OSOBNOST, PRÁVA A POVINNOSTI

V této kapitole bych se ráda věnovala samotnému procesu toho, jak se člověk stane pěstounem, kdo může být pěstounem, jaký je člověk, který je vhodným na to, aby se stal pěstounem. Dále také uvedu legislativní rámec pěstounské péče, práva a povinnosti pěstounů a také bych ráda popsala některá úskalí, se kterými se pěstouni nejčastěji setkávají.

2.1 Cesta k pěstounství

„Kdo se má stát pěstounem, musí skýtat záruky řádné péče, mít bydliště na území České republiky a musí souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče.“ (zákon č. 89/2012 Sb.)

Cesta k získání statusu pěstouna je někdy velmi klikatá a dlouhá. Vždy záleží na tom, jaké pracovníky na obecním úřadě s rozšířenou působností (odbor sociálně právní ochrany dětí - dále jen OSPOD) potkáme. Ze své praxe mám možnost porovnat tři různé OSPODy a každý z nich je úplně jiný. Pazlarová (2016, s. 27) uvádí, že nejdůležitější pro dobré navázání vztahu se zájemcem o pěstounskou péči je dostatek informací, podpora při jeho rozhodnutí, projevení zájmu a ocenění zájemce za jeho úmysl pomoci.

Proč začínám tímto úvodním konstatováním? Protože celý proces, jak se stát pěstounem začíná právě na obecním úřadě obce s rozšířenou působností, na OSPODu. Pokud máme zájem stát e pěstouny, kontaktujeme právě příslušný úřad. Zde si s námi pracovník OSPODu nejpravděpodobněji dá osobní schůzku, na které by nás měl důkladně informovat o pěstounské péči se vším všudy. Pokud náš zájem i poté bude trvat již se dostáváme k samotnému procesu zprostředkování pěstounské péče. Tento proces je upraven v zákoně 359/1999 Sb. Na stránkách nahradnirodina.cz nalezneme přehled toho, co čeká žadatele:

a) **Podání žádosti na příslušném obecním úřadě obce s rozšířenou působností.** Jedná se o žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny. Formulář je dostupný přímo na úřadě nebo na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí. Pokud jsou žadatelé manželé, může být žádost podána na příslušný úřad v místě bydliště jen jednoho z nich.

b) **Posuzování žadatelů obce s rozšířenou působností.** Pracovník příslušného úřadu provede u žadatele sociální šetření. Po shromáždění potřebné dokumentace (zpráva o zdravotním

stavu, o majetkových poměrech, atd.) postoupí žádost příslušnému krajskému úřadu. K této žádosti a celé dokumentaci připojí ještě vlastní vyjádření.

c) **Posuzování žadatelů krajským úřadem.** Krajský úřad zajistí psychologické vyšetření žadatelů (potažmo celé jejich rodiny, jelikož se posuzují všechny osoby, které spolu žijí v jedné domácnosti), posouzení jejich žádosti posudkovým lékařem. Zároveň zařadí žadatele do přípravných kurzů na přijetí dítěte do rodiny. Odborné posouzení žadatelů se zaměřuje především na charakteristiku jejich osobnosti, na jejich psychický a zdravotní stav s ohledem na předpoklad k výchově dítěte. Též se posuzuje motivace žadatelů, která vedla k podání žádosti o svěřeni dítěte do pěstounské péče, kvalita jejich vztahů a stabilita jejich rodinného prostředí. Mimo jiné se také zjišťuje postoj ostatních členů rodiny k přijetí dítěte do této formy náhradní rodinné péče. Součástí odborného posouzení je i zhodnocení přípravy na přijetí dítěte do pěstounské péče. Příprava dlouhodobých pěstounů trvá 48 hodin, přechodných pěstounů dokonce 72 hodin. K tomuto posouzení ještě dodám, že existuje Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče. V toto doporučení je i rozvržena struktura jednotlivých bloků přípravy. Také zde nalezneme přehled témat, ve kterých jsou zájemci vzděláváni. Zde je uvádím:

- charakteristika dětí v náhradní rodinné péči,
- specifika péče o děti v náhradní rodinné péči,
- péče o děti se speciálními potřebami (chronické či závažné onemocnění, poruchy chování),
- zátěž v biologické rodině (závislost, onemocnění, sociální vyloučení),
- sociálně-právní témata náhradní rodinné péče,
- zprostředkování NRP, soudní jednání,
- psychologie dětí v náhradní rodinné péči (vývojová psychologie, identita dítěte),
- prožívání dětí (deprivace a její důsledky),
- role náhradního rodiče v životě dítěte,
- biologická rodina dítěte v náhradní rodinné péči (význam udržení kontaktu a pozitivního obrazu),
- řešení krizových situací,
- vlastní děti a rodina žadatelů,
- práce s historií dítěte,
- péče o etnicky odlišné děti,

- péče o sourozenecké skupiny,
- péče o dospívající děti,
- ochota spolupracovat a vyhledat odbornou pomoc,
- je možné využít i spolupráci s kojeneckým ústavem či jiným zařízením v kraji (návštěva žadatelů).

d) **Rozhodnutí o zařazení nebo nezařazení do evidence.** Na základě poznatků z předchozího odborného posouzení vydá krajský úřad správní rozhodnutí o zařazení nebo nezařazení žadatelů do své evidence pěstounů pro účely zprostředkování náhradní rodinné péče. V případě nesouhlasu žadatelů s výsledkem rozhodnutí existuje možnost odvolání.

e) **Výběr rodiny pro dítě.** krajský úřad vede také evidenci dětí, jejichž situace vyžaduje svěřením do pěstounské péče. Výběr rodiny pro konkrétní dítě se odvíjí od potřeb dítěte a od schopnosti budoucích pěstounů tyto potřeby naplnit.

f) **Navazování kontaktů s dítětem.** Vybraná rodina je krajským úřadem kontaktována, plně seznámena se situací a dokumentací dítěte a následně je jí zprostředkován osobní kontakt.

(www.nahradnirodina.cz)

Nábory pěstounů však již také nejsou otázkou vlastního zájmu žadatelů. Je v zájmu státu, aby se aktivně podílel na vyhledávání nových a nových pěstounů, jelikož jich je stále nedostatek. Pazlarová (2016, s. 23 - 24) popisuje 3 úrovně, na kterých probíhá aktivní nábor zájemců o pěstounskou péči. *Národní úroveň* představuje plošnou kampaň, často je spojená s obecným zvyšování povědomosti o pěstounské péči, případně náhradní rodinné péči celkově. Probíhá ve spojení s celoplošnými médii (televize, rozhlas), užívají se billboardy a webové stránky kampaně. Jako příklad uvádí autorka projekt MPSV "Právo na dětství". Také zmiňuje projekty neziskových nestátních organizací jako je např. J&T a jejich projekt "Hledáme rodiče" nebo kampaně SOS dětských vesniček. *Regionální a lokální úroveň* - regionální kampaně jsou více zaměřeny na získávání konkrétních pěstounů v daném místě, popř. informují o činnosti konkrétní organizace. Příklady uvádí z Libereckého, Moravskoslezského a Karlovarského kraje. V našem regionu mohou dát příklad takové akce. V Litomyšli probíhá jednou ročně akce "Den pěstounství". Akci zaštituje Pardubický kraj ve spolupráci s neziskovými organizacemi. Akce má bohatý program, možnost promluvit si s opravdovými pěstouny i odborníky v této oblasti. *Individuální oslovování jako třetí úroveň* probíhá

prostřednictvím nejrůznějších aktivit na místní úrovni. Nejlepším příkladem je fungující pěstounská rodina, která svým každodenní fungováním představuje realitu pěstounské péče.

2.2 Práva a povinnosti pěstounů a biologických rodičů

Pěstounskou péči upravuje zákon 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí a zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákon. Tyto dva zákony upravují práva a povinnosti jak pěstounů, tak i rodičů dětí svěřených do pěstounské péče. Dokonce i na samotné dítě zákon myslel a přiřkl mu také jednu povinnost. Pro úplnost tak uvedu tyto práva a povinnosti z obou stran. Ze zákonů nebudu přímo citovat, ale spíše se pokusím tyto předpisy vysvětlit. Pokud použiji výraz "pěstoun má právo", myslím tím jak pěstouny dlouhodobé tak i přechodné.

2.2.1 Práva a povinnosti pěstounů

- Pěstouni mají právo na zajištění trvalé či dočasné pomoci při zajištění péče o svěřené dítě. Touto pomocí je myšlena zejména krátkodobá péče. Jedná se o situace kdy je pěstoun uznán dočasně práce neschopným, při ošetřování osoby blízké, při narození dítěte, při úmrtí blízké osoby a při vyřizování nezbytně nutných osobních záležitostí.
- Pěstoun má právo na zajištění celodenní péče o svěřené dítě/děti na dobu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce, pokud svěřenému dítěti/dětem jsou alespoň 2 roky.
- Pěstoun má právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jinak odborné pomoci, alespoň 1x za 6 měsíců.
- Pěstoun má právo si zvyšovat své dovednosti a schopnosti bezplatně a to v oblasti výchovy a péče o dítě.
- Pěstoun má právo na pomoc při plnění uložených povinností - zde myšleno zejména podporovat dítě/děti při kontaktech s biologickou rodinou, zejména pak s rodiči dítěte/dětí.
- Pěstoun je povinen a oprávněn o dítě osobně pečovat.
- Pěstoun při výchově dítěte vykonává přiměřena práva povinnosti jeho rodičů. Je povinen a oprávněn rozhodovat o běžných záležitostech, v těch dítě/děti zastupuje a spravuje jeho/jejich majetek. Má povinnost informovat o těchto věcech rodiče dítěte/dětí.

- Vyžadují - li to okolnosti, stanoví rozsah práv a povinností soud (to se může týkat např. závažnějších zdravotních zásahů, přihlášení dítěte k povinné školní docházce apod.).
- Pěstoun má povinnost vzdělávat se oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin v jednom kalendářním roce.
- Pěstoun je povinen umožnit sledování dodržování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dítěte/děti - myšleno pracovníkem OSPOD.
- Pěstoun má povinnost, v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte, podporovat, rozvíjet a udržovat sounáležitost s osobami dítěti/dětem blízkými, zejména pak s jeho/jejich rodiči. Musí umožnit kontakt dítěte s jeho biologickými rodiči, ledaže by soud rozhodl jinak.
- Povinnost uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče s obecním úřadem, obecním úřadem obce s rozšířenou působností (OSPOD), krajským úřadem nebo s osobou pověřenou výkonem sociálně právní ochrany dítěte (tzv. doprovázející organizace).

Zde bych ráda ještě uvedla možnost rozšíření práv pěstouna. Jak uvádí Bubleová (2011, s. 49 - 51), může dojít k rozšíření práv pěstouna na úkor biologických rodičů. Pokud není s rodiči dobrá komunikace, o dítě se nezajímají a nebo bojkotují to, co je v zájmu dítěte, může si pěstoun (lépe s pomocí pracovníka OSPODu) podat návrh na rozšíření práv. Soud obvykle ochotně vyhoví.

2.2.2 Práva a povinnosti biologických rodičů

- Rodič má právo si požádat dítě zpět do své péče. Soud mu vyhoví v případě, že je to v zájmu dítěte a rodič má vytvořené pro toto podmínky.
- Rodičům jsou zachována jejich práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti s výjimkou práv a povinností, které zákon stanoví pěstounovi, ledaže soud rozhodne jinak a to pouze ve speciálních případech.
- Rodiče mají právo na pravidelný kontakt s dítětem/ dětmi a také právo na informace o dítěti. (Příklad: Biologická matka se jde k dětskému lékaři zeptat na informace o zdravotním stavu svého dítěte, doktor jí musí vyhovět).

- Rodiče nejsou zbaveni vyživovací povinnosti vůči dítěti. Soud vyměří rodičům výši alimentů s ohledem na jejich majetkové poměry, možnosti a schopnosti. Ty jsou v případě pěstounské péče poukazovány na účet Úřadu práce.

Pro zajímavost uvedu ještě tu jednu jedinou povinnost, se kterou zákon pamatoval i na dítě v pěstounské péči. Jedná se o § 968 Občanského zákoníku, který dítěti, svěřeného do pěstounské péče ukládá povinnost pomáhat podle svých možností a schopností v pěstounské domácnosti a má - li vlastní příjem, mělo by se podílet na hrazení společných potřeb rodiny.

2.3 Osobnostní předpoklady pro výkon pěstounské péče

Na informačním letáku projektu Právo na dětství jsem našla vyjádření pěstounů, kteří si myslí, že nejdůležitější vlastnost pro pěstouna je flexibilita a kreativita. To rozhodně nelze popřít, jelikož umění se přizpůsobit jakémukoliv dítěti je určitě zásadní, zejména pak pro přechodné pěstouny, kteří si nemohou vybírat, které dítě jim z hodiny na hodinu bude domů přivezeno. V publikaci Pěstounství jako profese, kterou vydalo MPSV (2015, s. 9) jsou uvedeny některé osobnostní kvality jako je otevřenost, trpělivost, empatie, schopnost bezpodmínečného přijetí, zralost. Pro psychologické posouzení zájemců o pěstounskou péči má MPSV Metodické doporučení 8/2009 k postupu a cílům psychologického vyšetření žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči. Tento dokument poukazuje na 2 okruhy, které se během psychologického šetření zjišťují:

1. Do jaké míry jsou žadatelé způsobilí stát se pěstouny? Hledají se zejména různé patologické faktory, které by náhradní péči znesnadňovaly, či by dokonce dítě mohly negativně ovlivňovat. Zkoumají se následující oblasti:

- charakteristika osobnosti
- psychický stav
- výchovné zkušenosti a schopnosti žadatelů
- stabilita partnerského vztahu
- kvalita rodinného prostředí.

2. Do jaké míry jsou aktuálně schopní převzít dítě do péče?

- Jaké mají představy o dítěti, požadavky a nároky na ně?

- Jaké tolerance jsou schopni, jakou odlišnost dítěte od svých představ by připustili, a z hlediska aktuální rodinné situace?
- Jaká je motivace jejich žádosti o svěřeni dítěte do péče?
- Jaké mají materiální podmínky pro přijetí dítěte do rodiny?
- Jaký je aktuální zdravotní stav žadatelů?

Můžeme tak vidět, že neexistuje přesný popis toho, jak má vypadat osobnost pěstouna. Tak jako je rozličné množství dětí, je potřeba i variabilita pěstounů. V knize Pěstounství je profese od MPSV (2015, s. 10) jsem našla jen obecný náčrt toho, co by měl pěstoun splňovat:

- Stabilní vztah a rodinné zázemí (stabilní finanční situace, dostatečný bytový prostor, volná kapacita rodiny);
- Dobrý zdravotní stav;
- Od příchodu posledního dítěte do rodiny (biologické i přijaté) uplynuly minimálně 2 roky;
- Trestně bezúhonný;
- V anamnéze vyloučeny závislosti;
- Vyloučení patologie osobnosti;
- Osobnostní kvality (zralost, trpělivost, empatie, schopnost bezpodmínečného přijetí).

2.4 Úskalí pěstounů

Do pěstounské péče se nedostávají jen děti bez jakýchkoliv abnormalit. Již výše jsem zmiňovala, že častěji to jsou děti nějak "handicapované". Nejčastěji pak mluvíme o dětech **citově deprivovaných**. Vymětal (2004, s. 30) popisuje citovou deprivaci jako stav, který nastává, pokud dítě přechodně nebo v horším případě trvale postrádá stabilní, neměnnou mateřskou osobu, která mu poskytuje hojně pozitivní náklonnost. *"Potřeba jistoty a bezpečí má pro počáteční vývoj dítěte klíčový význam. Prožitek dlouhodobé bezpečné vazby ovlivňuje celkové hodnocení a prožívání, představuje klíčový aspekt při modulaci negativní emoci, respektive jejich tlumení."* (Vágnerová, 2012, s. 115 - 116) Z toho vyplývá, že pokud si děti v raném životě žádné jistoty a bezpečí neprožijí, jsou tím zasaženi na celý život a velmi těžko se pak toto napравuje. O možnostech nápravy deprivace pojednává například Jarmila Koluchová

v knize *Psychický vývoj dětí v náhradní rodinné péči* nebo Zdeněk Matějček a Josef Langmeier v *Psychické deprivaci v dětství*. Pro příklad toho, jaké následky citová deprivace může mít uvedu opět příklad ze života své kolegyně, která vyprávěla o již dospívající slečně, kterou má v pěstounské péči. Do péče jí dostali s manželem až v jejích 3 letech, předtím byla v ústavní péči. Citové deprivace má u ní následující důsledky- až do nynějšího věku, kdy je slečna již na střední si v noci bezděčně cumlá palec, má výrazné výkyvy nálad a je velmi nedůvěřivá, nemá pevné kamarádské vazby a těžko zapadá do nového kolektivu na střední škole.

Úskalí pěstounské péče popisuje například Matějček a kol. (2002, s. 111 - 127) a také je popisuje Jeroným Klimeš v jednom ze svých článků (online) *Navážu na předchozí odstavec problémem, který pravděpodobně řeší snad každý pěstoun - Jak dobře vychovat přijaté děti?* Nejedná se tu jen o specifika různých dětí a toho, s čím do rodiny přichází (ať už je to citová deprivace, týrání, zneužívání, mentální postižení, tělesný handicap apod.), ty samozřejmě vyžadují specifické zacházení, trpělivost a citlivost. Jde i o to, aby náhradní rodiče neusilovali o přílišné nahrazování toho, co dítě dříve nemělo. Není dobré rozmazlování, stále se vše točí kolem pravidla, že děti potřebují řád a hranice. Pokud děti vědí, co mohou a co nemohou, dává jim to pocit jistoty, bezpečí. Matějček proto radí vychovávat s laskavostí a vnímavostí k dítěti, ale také důsledně. Pokud v rodině nastane situace, se kterou si pěstoun poradí jen obtížně nebo vůbec, neměl by se bát oslovit odborníka, aby mu situaci pomohl co nejlépe vyřešit. Což ovšem taktéž může být jedním z úskalí, neboť říci o pomoc při výchovných problémech dítěte? Přiznat tak, že to nezvládám? To je další možný strašák v hlavách pěstounů.

Dále oba autoři popisují **riziko v přehnaném přijímání dětí**. Je důležité umět si stanovit hranici únosnosti. Pokud jsou pěstouny manželé, je důležité aby se vzájemně shodli na počtu dětí, které chtějí přijmout a jsou schopni se o ně postarat. Každý má jinou míru únosnosti a nikdo nejsme schopni spasit všechny.

Dalším úskalím je jistě **vlastní rodina dítěte**. Jsou tu asi dvě nejzákladnější dovednosti, které by pěstoun měl mít. Za první podporovat dítě v kontaktech s biologickou rodinou. Tyto kontakty nijak nebojkotovat. Za druhé nebát se s dítětem hovořit o jeho biologické rodině, nijak hanlivě se o rodině nevyjadřovat. Nikdy neříkat dítěti, že jeho matka je špatná, zlá. Spíše vysvětlit, proč k situaci došlo, že rodiče třeba neměli nikoho, kdo by jim pomohl, ukázat, jak se starat, nebo že jsou rodiče třeba nemocní natolik, že by se nedokázali o dítě postarat. Taktéž je ale nutno podotknout, že i pěstoun toto může mít v hlavně velmi dobře srovnáno, ale biologická rodina dělá problémy, obviňuje pěstouny, že jim dítě ukradli, na

kontaktech se chovají nevhodně apod. Ze zkušenosti několika známých pěstounů bylo na prvním setkání velmi přínosné biologické rodině vysvětlit, že tu nejsou proto, aby jim dítě vzali a že když ho budou chtít vidět, nebudou vůbec proti. Tato upřímnost častokrát jaksi "rozpuští ledy" mezi biologickou rodinou a pěstouny. Pokud ani toto nepomůže, je dobré požádat o pomoc doprovázejícího pracovníka a případně provést pár kontaktů asistovaných. Ke kontaktům s biologickou rodinou bych ještě ráda zmínila zajímavý výzkum, jehož autorkami jsou Irena Sobotková a Veronika Otčenášková z Univerzity Palackého v Olomouci. Provedly výzkum mezi dospělými jedinci, kteří vyrostli mimo biologickou rodinu. Zajímavým výsledkem tohoto výzkumu je fakt, že 52 % respondentů si nese negativní emoce a postoje ke své biologické rodině. Převládají u nich emoce strachu, opovržení, úzkosti, zmatku. Většina respondentů s těmito emocemi a postoji jsou ti, kteří během náhradní péče absolvovali kontakty s biologickou rodinou. Tento výzkum byl prezentován na II. Mezinárodní konferenci "Dítě mezi dvěma rodinami".

Zejména s biologickou rodinou dítěte souvisí **informovanost, otevřenost**. Dítě má právo a hlavně v určité fázi potřebuje znát své kořeny. Proto by mu jeho otázky měly být zodpovězeny. Nemělo by mu být řečeno, že by tomu stejně nerozumělo, ale odpovědět s přihlédnutím k jeho věku. Další upozornění, které Matějček zmiňuje, je **změna vztahů v rodině**. I přes psychologické posouzení, přípravy apod. je potom až samotná realita to, co ukáže pravdu. Některé páry hovoří o tom, že samotná péče (zvláště pak u dětí s určitým handicapem) se následně ukázala mnohem složitější než se zpočátku zdála. Proto je důležité před přijetím dítěte spoustu věcí naplánovat, ujasnit si, domluvit se. Často je třeba, aby zejména pěstounka byla zpočátku s dítětem doma, vzdala se tak práce. Čím menší dítě, tím logicky potřebuje více intenzivnějších prožitků s novou pečující osobou. Dále je také podstatné, pokud jsou v rodině děti vlastní, důsledně je na situaci připravit, prodiskutovat, vysvětlit o co se jedná a hlavně ujistit je o své lásce k nim. Taktéž je rizikem, když bezdětní pěstouni najednou mají své vlastní dítě. I na otázku: "Co uděláme, pokud se nám podaří mít své dítě?" je potřeba si předem pravdivě odpovědět. Z pěstounské péče je možné dítě navrátit, ale je to pro dítě jen další trauma, které ho poznamená. Bude se cítit nedostatečně dobré pro to, aby ho měl někdo rád a to jeho sebevědomí a negativní obraz sama o sobě ještě posílí.

Na závěr této kapitoly bych ráda podotkla to, že pokud někdo uvažuje o tom, stát se pěstounem, je důležité získat co největší množství informací, nebát se ptát. Pokud bude mít někdo pocit, že sociální pracovník OSPODu není ochotná nám na vše odpovídat, raději poprosit vedení úřadu o jiného. Informovanost, otevřenost a dobré promyšlení situace je zde

opravdu nezbytné. Sama jsem se z pozice ať pracovníků OSPODu nebo i z doprovázejících organizací setkala s přístupem vše vychválit, jen ať máme pár pěstounů navíc. Pěstounská péče stejně jako všechno má své dobré ale i špatné stránky. Má svá rizika a ta je třeba znát. Pokud má zájemce možnost probrat situaci s někým, kdo už pěstounem je, určitě mu to jen pomůže, aby si uvědomil obě dvě strany mince.

3 KONTROLA A PODPORA PĚSTOUNŮ

V následující kapitole bych ráda představila roli těch, kteří pěstounům poskytují službu doprovázení a také ty, kteří mají pěstounskou péči pod dohledem. Jedná se o tzv. doprovázející organizace. Ty jsou pověřeny výkonem ochrany dítěte a jsou v pozici pomáhajících na straně pěstounů. Kontrolu nad výkonem pěstounské péče vykonává stát prostřednictvím příslušného obecního úřadu - orgánu sociálně právní péče ochrany dětí.

3.1 Doprovázení pěstounů

Doprovázení v obecném slovasmyslu uvádí ve své publikaci Vávrová (2012, s. 65 - 66). Jedná se podle ní o přítomnost druhých lidí, kteří nám pomáhají se dostat na "správnou" cestou. Má tři složky a to poradenství, podporu a nezbytnou pomoc. V případě doprovázení pěstounů se jedná o doprovázení profesionální, neboť je vykonávají vyškolení pracovníci v dané oblasti (zejména se jedná o sociální pracovníky).

Podporu pěstounských rodin vykonávají ti, kdo jsou pověřeni výkonem sociálně právní ochrany dětí. Stejně tak jako OSPODy, i tyto organizace se řídí Standardy kvality sociálně právní ochrany. Řídí se zákonem o sociálně právní ochraně dětí, klíčovým odstavcem je pak § 48, který popisuje jaké činnosti mohou osoby pověřené výkonem sociálně právní ochrany dětí vykonávat. Ve Sborníku příspěvků k aktuálním otázkám náhradní rodinné péče vydaném MPSV (2015, s. 202) se uvádí, že doprovázení pěstounů má charakter konzultací, poradenství, sdílení, podpory, náhledu, případně vedení pěstounů a dohledu nad pěstounskou péčí. Provázení směřuje k hlavnímu cíli: napomáhat vytvoření stabilního a bezpečného prostředí pro dítě a podporovat pěstouny tak, aby ve všech situacích dokázali zabezpečit v maximální možné míře nejlepší zájem dítěte.

Pěstoun musí s některým ze subjektů uzavřít do 30 dnů od svěřeni dítěte do pěstounské péče dohodu o výkonu pěstounské péče. Sám pěstoun si vybere, kterou doprovázející organizaci si zvolí, případně může oslovit příslušný OSPOD. Ze své zkušenosti s místními OSPODy mohu říci, že ty je spíše odkážou na neziskové organizace. Dle mého názoru je to tím, že jsou až příliš zaměstnání svou prací ale také bych řekla, že si uvědomují tu rozdílnost rolí, kterou by doprovázení znamenalo.

3.2 Klíčový pracovník doprovázející organizace

Tak jak známe pozici klíčových pracovníků i v jiných službách, i zde se má jednat o člověka, který je pro klienta tím podporovatelem, má s ním navázaný vztah založený na důvěře. Ačkoliv kontrolní funkce náleží OSPODu, i pracovník doprovázející organizace vlastně tak trochu kontroluje. Dle Metodického pokynu doprovázení (2013, s. 10) klíčový pracovník rodiny kontroluje, zda pěstouni dodržují veškeré body dohody u výkonu pěstounské péče, zda jsou plněny cíle spolupráce, kontroluje realizaci vzdělávacího plánu pěstounů, který s nimi tvoří na základě jejich potřeb. Minimálně 1x za 6 měsíců vytváří zprávu o výkonu pěstounské péče pro pracovníka OSPODu. V této zprávě uvádí průběh spolupráce s rodinou, informuje o dodržování individuálního plánu ochrany dítěte, o splněním i naplánovaném vzdělávání pěstounů, o využití odlehčovacích služeb či přidává doporučení pro další spolupráci. V případě nutnosti informuje tohoto pracovníka o případném ohrožení dítěte. Ta druhá role je role podpůrná, doprovázející. Má být průvodcem pěstounů v jejich starostech i radostech. Pazlarová (2016, s. 84) doporučuje, aby klíčovým pracovníkem a zároveň kontrolním pracovníkem z OSPODu nebyla jedna a tatáž osoba. Podle zákona je totiž možné, aby pracovník OSPODu byl zároveň doprovázejícím pěstounské péče. Mezi pracovní povinnosti klíčového pracovníka doprovázejících organizací patří:

- uzavření dohody o výkonu PP,
- změny a ukončení dohody,
- sledování naplňování dohody,
- komunikace se sociálním pracovníkem dítěte při vytváření IPOD a spolupráce na jeho realizaci,
- vedení dokumentace o výkonu SPOD,
- plánování návštěv, respitní služby a vzdělávání,
- práce s rodinným systémem, podpora identity dítěte,
- kontakt s biologickou rodinou,
- kontakt na odborníky, poradenství,
- krizová intervence.

(MPSV, 2015, s. 202)

V Metodice doprovázení (2013, s. 10) se uvádí, že je důležité, aby podpora rodiny prostupovala celou pěstounskou rodinou.

- **Podpora pěstounů** znamená, že pracovník, který rodinu doprovází, je v pravidelném osobním kontaktu (optimálně 1x měsíčně, minimálně 1x za 2 měsíce) s pěstouny. Pracovník reflektuje s pěstouny průběh výkonu náhradní rodinné péče, vývoj dítěte a jeho projevy, výchovné postupy, posiluje kompetence pěstounů, plánuje společně s nimi další služby pro dítě či celou rodinu. Řeší společně s pěstouny aktuální obtíže rodiny, ale pracuje s pěstouny také na dlouhodobých tématech, která pomáhají rozvoji dítěte a zvyšují kvalitu života rodiny (např. posílení vztahové vazby mezi Metodika doprovázení 7 dítětem a pěstouny, podpora identity dítěte, posílení sourozeneckých vztahů apod.).
- **Podpora dítěte** se rozumí, že pracovník mapuje potřeby dítěte a spolu s pěstouny hledá způsoby, jak potřeby ve všech oblastech vývoje co nejlépe naplnit. Podílí se tak na podpoře rozvoje dítěte. Pracovník, který rodinu doprovází, je v pravidelném osobním individuálním kontaktu (min. 1x za 2 měsíce) s dítětem. Zjišťuje jeho aktuální spokojenost, míru naplnění jeho potřeb, podporuje dítě ve vyjadřování jeho myšlenek, pocitů, přání, nejistot, potřeb. Zjišťuje aktivně názor dítěte a podílí se na zapojení dítěte do rozhodování o záležitostech, které se ho týkají. Podpora se týká všech dětí v rodině, přijatých i vlastních.
- **Podpora rodiny jako celku.** Pracovník podporuje a oceňuje zdroje rodiny, přináší pěstounům i dětem možnost zpětné vazby, podporuje rodinu při společném hledání řešení problémů, atd.

Předpoklady pracovníka pro navázání důvěry s rodinou:

- **Respekt k rodině, pokora** znamená, že pracovník vystupuje vůči rodině otevřeně, s respektem, je autentický. Respektuje odlišné názory a životní postoje rodiny. Vnímá rodinu jako jedinečnou a dokáže spolu s ní hledat řešení, která jsou vhodná právě pro ni.
- **Profesionalita.** Pracovník dodržuje profesní postupy, metody a řídí se interními manuály práce. Nepřekračuje své profesní kompetence, udržuje hranice služby. (Např. „Již několikrát jsme narazili na problémy s učením. Bylo by dobré získat konkrétní doporučení, jak se s dítětem učit, na co si dát při společném učení pozor, atd. V tom by nám mohl pomoci speciální pedagog, který má v této oblasti více zkušeností než já.“) Při své činnosti využívá odborných podpůrných nástrojů (intervize, supervize) s ohledem na co

nejkvalitnější poskytování služeb rodinám a jejich dětem. Dodržuje diskrétnost a mlčenlivost. Pravidelně s rodinou reflektuje spolupráci a ověřuje spokojenost rodiny s poskytováním služby.

- **Spolehlivost** pracovníka znamená dodržování domluvených postupů, plnění stanovených cílů. Pracovník dbá na smysluplné plánování služby. Dodržuje časy domluvených schůzek.
- **Srozumitelnost** pro všechny. Pracovník dbá na to, aby všichni členové rodiny rozuměli jeho roli a službě doprovázení. Přizpůsobuje své vyjadřování jazyku rodiny, ověřuje, zda mu členové rodiny dobře rozumí. Zejména je třeba dbát na to, aby byla služba srozumitelná pro děti. (Např. „Jmenuji se Aneta, jsem sociální pracovnice a budu teď za tvými pěstouny/rodiči pravidelně jezdit. Budeme si společně povídat o tom, jak se máš, co potřebuješ, co máš rád, co tě třeba štve nebo trápí a taky budeme společně přemýšlet, jak by se to dalo zlepšit, aby ses měl ještě lépe. Někdy budeme mluvit i o tvé rodině. Když budeš chtít, můžeš mi napsat nebo za mnou přijít kdykoliv, když budeš potřebovat. Pracuji totiž v organizaci, která pomáhá dětem, které nemůžou zrovna teď být se svými rodiči, ale žijí v jiné rodině. Také tvůj sociální pracovník z úřadu, který za Tebou chodí, s námi spolupracuje. Všichni chceme, aby ses měl dobře.“)
- **Znalost rodiny** jako celku. Klíčový pracovník zná všechny členy rodiny. Pamatuje si jejich jména a životní příběhy. Dbá na to, aby nebyly při spolupráci s rodinou opomenuty potřeby žádného člena rodiny a aby opatření, která doporučuje, nebyla na úkor žádného z nich. Opatření vycházejí vždy ze znalosti rodiny, sociálního okolí rodiny a aktuální situace, ve které se rodina nachází. Klíčový pracovník se na konzultaci v rodině vždy předem připravuje.

Další podstatnou dovednost pracovníka ještě přidává Asociace Dítě a rodina, z. s.ve svém manuálu *Etické otázky doprovázení v náhradní rodinné péči* (2018, s. 25) a je rozhodně velmi důležitý pro navázání důvěry je **míra podpory a kontroly**. To znamená, že by měl pracovník přemýšlet o tom jak svou podpůrnou a kontrolní roli vykonává. Zda nepřevažuje spíše kontrola? Zda dělá to, co mu ukládá legislativa? Vysvětlil si klíčový pracovník s rodinou tyto své role důkladně?

3.3 Role orgánu sociálně právní ochrany dětí

Orgán sociálně právní ochrany dětí plní v rámci pěstounské péče kontrolní funkci. Jak již bylo řečeno, pěstounská péče je státem garantovaná, proto je to právě dílčí orgán samosprávy, která tuto kontrolu provádí. Sociální pracovník tohoto orgánu má povinnost navštívit pěstounskou rodinu minimálně 1x za 6 měsíců. S pěstounskou rodinou, případně by měl i s dalšími odborníky (lékař, pedagogové, pracovník doprovázející organizace atd.) vytváří pracovník OSPODu tzv. IPOD - individuální plán ochrany dítěte. „*IPOD vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny. IPOD obsahuje časový plán pro provádění těchto opatření.*“ (Matoušek, Pazlarová, 2016, s. 16) V případě převzetí dítěte do pěstounské péče má pracovník OSPODu povinnost vytvořit tento plán do 30 dnů.

Jak se uvádí v Metodice pro práci dítětem Královéhradeckého kraje, pracovník OSPOD je koordinátorem celého procesu umístování dětí do pěstounské péče. Je to právě pracovník OSPODu, který stojí za návrhem odebrat dítě z rodiny a umístit ho například předběžně k přechodným pěstounům a poté případně k dlouhodobým, pokud jeho biologická rodina není schopna se nadále o dítě postarat. Měl by to být právě on, kdo by měl dítě připravit na přechod z rodiny do jiného typu péče (tuto problematiku má velmi dobře zpracovanou organizace LUMOS) a z rodiny ho odvést k vybraným pěstounům. Taktéž je to ale právě tento pracovník, který má o dítěti nejvíce informací a měl by pěstouny s nimi seznámit. Při výkonu samotné pěstounské péče dohlíží na její celkový průběh - ve spolupráci s doprovázející organizací.

Také ještě uvedu, že v případě pěstounství na přechodnou dobu má soud povinnost 1x za 3 měsíce přezkoumávat, zda trvají důvody k setrvávání dítěte v této péči. Zde opět hraje hlavní úlohu OSPOD, jelikož soud si vyžádá zprávu pracovníka OSPODu, od které se jeho rozhodnutí odvíjí. OSPOD by měl tedy být tím, kdo celý proces řídí, kdo ho kontroluje a má přehled. Ačkoliv se jedná zejména o kontrolní funkci, i tak se dnes velmi dbá na to, aby i sociální pracovníci OSPODu byli také nápomocni, taktéž byli pro pěstouny podporou a ne jen tím, koho by se snad měli bát. Tato doporučení jsem objevila jak ve *Sborníku příspěvků k aktuálním otázkách v náhradní rodinné péči*, v *Etických otázkách v doprovázení v náhradní rodinné péči*, tak i v *Metodice doprovázení v náhradní rodinné péči* od Amalthei, z. s. Není tak pochyb o tom, že se práce doprovázejících organizací i OSPODů trochu překrývají a dost možná je to i dobře. Důležitá je totiž spolupráce, která má mezi trojúhelníkem pěstoun - OSPOD - doprovázející pracovník vzniknout. Příkladem toho, jak může OSPOD pomoci s

těžkostmi, které pěstouny trápí je pomocí svoláním případové konference. Zde bych proto ráda uvedla příklad ze profese. Obtížnými mohou a pravděpodobně i často bývají setkávání s biologickou rodinou dítěte (viz. kapitola 2). Předběžně sice nějaká dohoda proběhla, ale její uskutečňování může být komplikované. Ačkoliv proběhne kontakt za účasti někoho třetího (tzv. asistovaný kontakt) vyvstanou potíže (biologická matka chce dítě líbat, objímat ale dítěti je to nepříjemné, pěstoun či třetí osoba matku na toto upozorní, vznikne konflikt). Na případovou konferenci je pozvána biologická rodina dítěte, pěstouni, klíčový pracovník z doprovázející organizace, případně klíčový pracovník z organizace pomáhající biologické rodině. Zde se domluví jasná pravidla, která se budou při kontaktech dodržovat, vysvětlí se, proč jsou tato pravidla nezbytná a co přinesou. Takové setkání může pomoci všem zúčastněným v tom, že si navzájem řeknou co by chtěli, co u toho cítí, zda je možné v dané chvíli naplnit potřeby všech a zejména upozornit na to, abychom se všichni shodli v tom, že potřeby dítěte jsou pro nás ty určující. V mém příkladu se stalo, že takovéto schůzky musely proběhnout tři, než biologická matka trochu pochopila, co je potřeby udělat, aby schůzky probíhaly v klidu a její dítě z toho nebylo traumatizované. Případ byl složitější ještě proto, že se jednalo o příbuzenskou pěstounskou péči, kdy dítě měl u sebe bratr biologické matky. Dalším faktorem byla i blízkost míst bydliště pěstounů a biologické matky a taktéž pomluvy, které se šířily okolím. Situace se již zlepšila, ale i tak je tento případ jak pro pracovníci příslušného OSPODu, pro doprovázející organizaci a pro mě jako klíčovou pracovníci oné biologické matky velmi složitý. Zde právě sama cítím to, jak moc je důležitá souhra všech zúčastněných.

4 PĚSTOUNSKÁ PÉČE V ZAHRANIČÍ

V této kapitole bych ráda stručně popsala jednotlivé modely pěstounské péče ve vybraných zemích Evropy. Vybrala jsem Německo, Dánsko, Velkou Británii, Španělsko a Slovensko.

4.1 Německo

V Německém systému pěstounské péče můžeme vidět podobnosti s tím naším. Modely pěstounské péče v Německu popisuje ve své bakalářské práci Petr Sobalík (2017, s. 10 -11). Pěstounská péče má zde několik forem. **Pohotovostní pěstounskou péči** si můžeme představit jako obdobu naší pěstounské péče na přechodnou dobu. Jedná se o situaci, kdy je potřeba dítě umístit a zároveň je třeba nějaký čas na to rozhodnout, kam půjde dítě trvale. Jde o děti, které jsou již v opatrovnictví Úřadu pro mládež, protože již došlo v původní rodině k ohrožení dítěte. Tak jak u nás i v Německu trvá maximálně 1 rok. **Pěstounské péči**, která může být ještě časově omezená a časově neomezená. **Časově omezená pěstounská péče** se využívá v případech, kdy existuje perspektiva návratu dítěte do jeho biologické rodiny. Biologická rodina po určitý čas nezvládá péči o dítě, v dohledné době chce však o dítě znovu pečovat. Také zde musí existovat pozitivní vztah mezi dítětem a jeho původní rodinou. V tomto případě pěstouni úzce spolupracují jak s rodiči dítěte tak s Úřadem pro mládež (totéž jako je u nás OSPOD). **Časově neomezená pěstounská péče** je pro děti, které nemají perspektivu návratu do původní rodiny. Děti se sem umísťují, aby se pěstouni stali hlavními vztahovými osobami. Cílem je integrace dítěte v nové rodině. Specifikem oproti nám je však tzv. **Zvláštní péče - výchovná místa**. Jedná se o pěstouni, kteří mají v péči děti se specifickými potřebami. Tito pěstouni mají buď dlouholetou praxi a nebo mají pedagogické vzdělání. Jde o děti, které jsou postižené, vývojově zanedbané a nebo starší děti.

4.2 Velká Británie

V Anglii má pěstounská péče nezastupitelné místo v systému náhradní péče. Podle Wilsonové a Sinclaira (2004, 37) existuje v Anglii hned několik forem pěstounské péče a z toho 5 jich je nejčastěji využívaných. Názvy přeložím do češtiny a ty nejčastější zvýrazním.

- **Dlouhodobé pěstounství** nebo taktéž trvalé. Jedná se o totéž, co známe z naší země pod pojmem pěstounská péče. Dítě v ní setrvává do dosažení zletilosti či dokud je schopno se o sebe starat samo. Autoři jsem taktéž zahrnují specifickou možnost toho,

kdy se z pěstounské péče jednou stane adoptce. Tak jako u nás, i zde mají stále biologičtí rodiče dítěte rodičovskou odpovědnost.

- **Krátkodobé pěstounství** je, když dítě setrvává v rodině jen pár týdnů či měsíců, pěstoun má za úkol sledovat jeho potřeby, dle kterých se dále hledá pro dítě řešení do budoucna.
- **Urgentní pěstounství** autoři sice řadí pod krátkodobé pěstounství, ale jinde jsou tyto pojmy rozděleny (viz. Cocker, Allain, 2004 nebo George, 2003). Tento typ znamená okamžitou připravenost pěstounů přijmout kdykoliv dítě i třeba jen na jeden den, dokud se například nezjistí jeho totožnost či pokud se neodvrátí akutní ohrožení.
- **Příbuzenské pěstounství** logicky vykonává někdo z příbuzných dítěte.
- **Respitní péče** je zvláště řazena do typů pěstounské péče, ačkoliv se jedná spíše o v našich podmínkách sociální službu. Tato je určena pro rodiče s dětmi, které jsou nějak postižené, rodiče o ně celodenně pečují. Slouží jako úleva pečujícím osobám, aby si odpočinuly a nabraly nové síly na další péči nebo pokud si potřebují vyřešit nějaké své potíže.
- **"Remand" pěstounství** můžeme doslovně přeložit jako "pěstounství jako odročení" - jedná se zejména o případy, kdy by měl mladistvý delikvent nastoupit do nápravného zařízení. Tento typ pěstounství je v podstatě "alternativním trestem". Pěstouni jsou speciálně proškoleni, poskytují mladistvému podporu - např. jej doprovází na soudní jednání, na policii. Jedná se o velmi náročnou formu.
- Pěstounská péče pro žadatele o azyl zde existuje pro děti, které nemají občanství ve Velké Británii.
- Terapeutická pěstounská péče je pro děti se specifickými potřebami nebo s problémovým chováním.
- Soukromou pěstounskou péči uzavírají ji sami rodiče s pěstouny. Odměnu pěstounovi vyplácí rodiče, informuje se o ní příslušný místní úřad, který následně prošetří prostředí pro výkon soukromé pěstounské péče. Bez uzavření dohody a nahlášení úřadům lze pečovat maximálně 28 dní.

Anglie je jedním ze států, kde se Česká republika inspiruje při tvoření legislativy. Jako příklad by mohl sloužit příběh jedné pěstounky s její poté již adoptivní dcerou. Tento příběh byl zveřejněn v časopise Social Work and Christianity. Zde popisuje svou zkušenost s pěstounskou péčí Laine a April Scales. April, trpí posttraumatickou stresovou poruchou, jelikož si jako malá prošla více náhradními rodinami a zažila i zneužívání. Matka Laine zase

popisuje jakou dávku lásky a trpělivosti je nutné v péči o takto zasažené dítě vyvinout. Prošli společně několika terapiemi a stále ještě to není jednoduché, ale dělají pokroky. Tento příběh ukazuje, že nejen u nás se takové případy, kdy systém ještě více traumatizuje dítě, než už traumatizované je.

4.3 Dánsko

O pěstounské péči v Dánsku pojednává článek *When family becomes the job: fostering practice in Denmark*. (Kjeldsen, Kjeldsen 2010). Dánsko je, stejně tak jako ostatní skandinávské země, známo propracovaným systémem náhradní rodinné péče a také důsledným dodržováním práv a ochrany dětí. Co se týče pěstounské péče, v Dánsku existují 3 typy:

- **Klasická pěstounská péče** podobná té, kterou známe u nás. Jedná se o pěstouny, kteří nejsou v příbuzenské vztahu se svěřeným dítětem.
- **Komunální či místní pěstounská péče** je formou pěstounské péče zejména pro děti se speciálními potřebami, která je charakteristická vyšší odbornou vzdělaností pěstounů, jakož i vyšší součinností orgánů místní správy na výkonu pěstounské péče. Svěřenému dítěti se takto dostává obdobné odborné péče, která by mu byla zajištěna v případě jeho umístění v péči ústavní, avšak tím, že je dítě umístěno v péči náležitě odborně vyškolených pěstounů, dostává se mu i potřebného rodinného zázemí a silného osobního pouta k náhradnímu rodiči. Cílem této formy má být snížení počtu dětí v ústavní péči. Dohled nad tímto typem péče je ze strany státních orgánů vyšší než u předešlého typu.
- **Sít'ová forma pěstounské péče** je realizovaná pěstounem, který je v příbuzenském nebo blízkém poměru ke svěřenému dítěti, tedy osoba z rodinné či přátelské „sítě“. Záměrně tak zákonodárce užívá pojem síť a nikoli příbuzenstvo, aby bylo zdůrazněno, že není podstatný biologický vztah k dítěti, nýbrž vztah citový. Takový pěstoun nemá nárok na odměnu pro pěstouna, ale stát přispívá na pokrytí potřeb dítěte. Tak jako v případě příbuzenské pěstounské péče u nás, i zde je tento typ při schválení mírněji posuzován. Autoři upozorňují, že v tomto typu péče je výhoda příbuzenství nebo bližších vztahů ku prospěchu - častější kontakty s biologickými rodiči, lepší spolupráce pěstounů s biologickými rodiči, ale i tento faktor může péči komplikovat - výrazné emocionální problémy a konflikty, když je pro pěstounskou rodinu obtížné jednat s původní rodinou, se kterou je příbuzensky spjata.

4.4 Slovensko

Na Slovensku upravuje pěstounskou péči Zákon č. 305/2005 Z. z. Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, ale také zákon o školských zariadeniach č.279/1993 Z.z., zákon o sociálnej pomoci č.195/1998 Z.z. a zákon č. 36/2005 o rodine Z. z. Informace o pěstounské péči jsou dostupné na stránkách Ústredie práce, sociálných vecí a rodiny.

Pěstounská péče velmi obdobná jako u nás. Pěstouni také prochází přípravou, mohou jimi být jak manželé, tak jednotlivci. Soud vymezí rozsah práv a povinností vůči dítěti.

Profesionální pěstounská péče profesionálních pěstounů, kteří jsou zaměstnanci dětských domovů. Mohou do své domácnosti přijmou maximálně 6 dětí. O umístění dítěte z ústavu do této péče nerozhoduje soud, ale ředitel dětského domova. Tento typ péče se využívá zejména pro děti, které jsou těžko osvojitelné nebo je do běžné pěstounské péče nikdo nechce - jedná se zejména o děti romského etnika a postižené děti. Pokud má takový pěstoun v péči 1 dítě - znamená to, že 1/2 pracovního úvazku. Pokud pečuje o postižené dítě, počítá se to za celý pracovní úvazek.

4.5 Španělsko

Ve Španělsku existuje několik typů pěstounské péče s tím, že v různých regionech mohou být určité odlišnosti. Celkově však tyto formy upravuje paragraf 172 občanského zákona.

- **Jednoduchá péče** je dočasná, zajišťuje reintegraci dítěte s rodinou nebo jinými ochranným opatřeními.
- **Stálá péče** trvá do plnoletosti dítěte. Dítě je do této formy péče svěřováno, když věk a jiné okolnosti týkající se dítěte nebo jeho rodiny to vyžadují.
- **Pěstounská péče před adopcí** může být realizována, když vyvstává pravděpodobnost, že hostitelská rodina je vhodná pro adopci dítěte.
- **Naléhavá a diagnostická pěstounská péče** hostitele umožňuje žít dítěti s rodinou, po dobu kdy se analyzují okolnosti, které vedly k umístění dítěte mimo rodinu. Je to druh

umístění, které se soustředí na děti do 6 let. Doba umístění je po dobu nezbytnou analýza situace dětí a rodiny.

- **Krátkodobá péče** se využívá případech, kdy je perspektiva, že dítě bude vráceno do rodiny během dvou let.
- **Dlouhodobá péče** v případech, kdy původní rodina překonává problém, jejich řešení bude vyžadovat čas. Umístění se očekává patrně déle než dva roky.

(Valle, Bravo, Lopéz, 2011, s. 36)

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvalitativní přístup. Důvod je prostý. Jak říká Reichel (2009, s. 38), kvalitativní strategie je vhodná, když se snažíme najít porozumění zkoumanému předmětu, problému či jevu a vytvářet jeho obraz v co možná nejkompaktnější podobě. A já jsem přesvědčená, že pokud chci znát názory, zkušenosti pěstounů na doprovázející organizaci více než jen povrchně, je tato strategie nejvhodnější.

"Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách." (Hendl, 2005, s. 50)

Uskutečnění rozhovorů mělo probíhat na začátku března roku 2020. Podařilo se mi uskutečnit jeden rozhovor s manželským párem, kde jsou oba dva pěstouni a jeden rozhovor s pěstounkou s partnerem nepěstounem. Poté však možnost osobních setkání, která jsou jaksi pro rozhovory nutná přerušila pandemie koronaviru a proto jsem se po konzultaci s vedoucí mé práce rozhodla pro změnu techniky na dotazník s otevřenými otázkami. Plně si uvědomuji, že ten nemůže nahradit techniku rozhovorů a tedy nezískám tak hluboké poznání zmíněné problematiky. Snad někdo jiný se tímto nechá inspirovat a povede se mu bez jakýchkoli překážek, jakou byl pro můj výzkum COVID-19, detailněji popsat danou problematiku. A ač mým záměrem bylo hlubší poznání a porozumění, musím již na začátku konstatovat, že vzhledem k pozdější přeměně metody na dotazníky s otevřenými otázkami se rozhodně nepovedlo dojít k hlubšímu poznání. U pročitání a hodnocení dotazníků mě napadalo spousta otázek, na které bych se při reálném setkání mohla dopodrobna zeptat a získat tak větší náhled. Tento výsledek jsem po změně metody očekávala, jelikož bylo zřejmé, že se respondentům nebude chtít tolik vypisovat, mluvit je snazší.

5.1 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumného šetření je zjistit, jaké zkušenosti mají pěstouni se svou doprovázející organizací a to ve smyslu vztahu s klíčovým pracovníkem z doprovázející organizace a s nabídkou služeb a aktivit doprovázející organizace. K zájmu o toto téma mě přivedly moje dvě známé, které jsou dlouhodobými pěstounkami již více než 10 let. Po jejich vyprávění o spolupráci s doprovázející organizací jsem měla dojem, že to vůbec nejsou služby, které by nějak pěstounům prospívaly. Zajímalo mě, jak to mají ostatní. Dílčí cíle jsou tedy dva:

C1: Zjistit, jaké vztahy mají pěstouni se svými klíčovými pracovníky.

C2: Zjistit, jakou zkušenost mají pěstouni s činností své doprovázející organizace.

5.2 Výzkumný soubor a sběr dat

Výzkumný soubor je složený z 20 respondentů, kteří absolvovali dotazníkové šetření. Také využiji zmiňované 2 rozhovory, které se mi povedly uskutečnit ještě než se společnost uzavřela kvůli pandemii koronaviru. Tedy celkem můj výzkumný soubor sestává z 22 respondentů. Zdrojem respondentů mi byli někteří moji známí, kteří se zabývají pěstounskou péčí nebo jsou sami pěstouny. Ti následně oslovili další pěstouny, o kterých věděli, že by měli zájem se výzkumu zúčastnit. Takováto metoda sběru dat se nazývá metoda sněhové koule. (Miovský, 2003, s. 36) Dotazník obdrželi v elektronické podobě prostřednictvím e-mailu. Respondenti mi vyplněné dotazníky buď poslali zpět na e-mail, případně vytištěný předali osobně (ti, které znám osobně). Provedené rozhovory proběhly v domovském prostředí respondentů, jelikož se osobně známe. Tato skutečnost mě rozhodně nějakým způsobem ovlivňuje a mohla by tak zasahovat do mé snahy o co největší objektivitu. Proto o této skutečnosti uvažuji a ve vyhodnocování se jí snažím brát v potaz. Ještě než jsem byla nucena výzkumnou metodu změnit na dotazníky, měla jsem k rozhovorům připraveno několik otázek, abych se držela tématu a hlavně cíle výzkumu. Tento typ rozhovoru se nazývá polostrukturovaný rozhovor. Reichel (2009, s. 131 – 132) k polostrukturovanému rozhovoru (taktéž znám jako rozhovor pomocí návodu či částečně řízený) říká, že je optimálním způsobem získávání kvalitativních dat a vyznačuje se připraveným souborem otázek, které budou jeho předmětem, bez striktně stanoveného pořadí otázek. Je vhodný také proto, že se lépe navazuje důvěrný vztah mezi výzkumníkem a respondentem. Proto bývá velmi často využíván.

5.3 Etické aspekty výzkumu

Tak jako by měl každý výzkum, i já jsem se při tom svém snažila naplnit kritéria etičnosti výzkumu. Obecná kritéria uvádí například Švaříček a Šedřová (2007, s. 44-49):

- **Důvěrnost** - znamená, že výzkumník neuveřejní o respondentech žádná data, díky kterým by je mohl čtenář identifikovat. Pokud toto není možné, neměla by být výzkumná zpráva zveřejněna. Výzkumník by měl informovat respondenty o zachování důvěrnosti a tuto dodržovat. Důvodem je, aby nedošlo k újmě na straně respondenta.
- **Informovaný souhlas** - respondentům je potřeba pravdivě vysvětlit veškeré informace o výzkumu, nic nezatajovat. Případní respondenti by měli být plně seznámeni i s případnými důsledky, které pro ně účast ve výzkumu bude znamenat. Nejlepší je, když výzkumník tento souhlas nějak zdokumentuje (nahrávkou, podpisem apod.) U některých známých výzkumů došlo právě k porušení této zásady (výzkum Stanleyho Milgrama o poslušnosti vůči autoritám nebo Stanfordský experiment Philipa Zimbarda, který zkoumal chování lidí ve vězení). Dost pravděpodobně by se důležitá zjištění, která tyto výzkumy přinesly, nedaly zjistit právě díky porušení (nejen) zásady informovanosti...Proto se neustále vede akademická debata o tom zda za určitých podmínek a za jakým cíle je vůbec možné jednat poněkud neeticky.
- **Zpřístupnění práce účastníkům výzkumu** - pokud výzkumník účastníkům výzkumu slíbí, že je seznámí s výsledky šetření, měl by tomuto slibu následně dostát. U kvalitativního výzkumu je však stále diskutováno, jakou formou by toto mělo proběhnout, jelikož respondenti si mohou některá data vyložit špatně a tím by mohlo dojít ke konfliktu.

Účastníky rozhovoru jsem informovala o tom, za jakým účelem tento výzkum probíhá, je co nejvíce anonymizován a to tak, že nebude zveřejněn ani kraj, ve kterém výzkum probíhal, jelikož by se mohlo stát, že by snad někdo z doprovázející organizace mohl poznat svůj případ. To by mělo jistě neblahý vliv na práci s klientem/klienty v případě negativního hodnocení. Informace, které jsem se dozvěděla budou použity jen pro účely tohoto výzkumu a nikdo jiný je znát nebude. Ve své diplomové práci uvádím o respondentech pouze takové informace, které jsou důležité a které nijak nemohou prozradit jejich pravou identitu. Také jim bylo sděleno, že pokud by si účast rozmysleli, je to jen na nich. Kdo z nich bude chtít, může se mi ozvat a výsledky tohoto šetření mu ráda předám. Pro ty, kdo se zúčastnili dotazníkového šetření, byli tyto informace sepsány v průvodním dopise, který je součástí tohoto dotazníku.

5.4 Analýza nasbíraných dat

K vyhodnocování jsem měla k dispozici přepisy dvou rozhovorů s pěstouny a 20 dotazníků s otevřenými otázkami. Jsem si vědoma toho, že dotazník není úplně typická kvalitativní metoda, ale jak jsem již výše uvedla, v situaci, která již druhým rokem kvůli koronavirové infekci probíhá a tedy je omezeno setkávání s lidmi mi více možností nezbylo. Tím je rozsah získaných informací značně omezen. *"Úkolem je námi získaná data, která jsou na počátku rozsáhlá a nestructurovaná, podrobit systematické analýze a interpretaci."* (Švaříček, Šeďová, 2007, s. 207). I tak se o co nejpodrobnější analýzu budu snažit.

Nasbíraná data jsem vyhodnocovala pomocí kódování. *"Kódování představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem; text je jako sekvence rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména, se kterými pak výzkumník dále pracuje."* (Švaříček, Šeďová, 2007, s. 211 - 214). Jednotlivé kódy jsem ještě rozvedla o komentáře (interpretace) pokud to rozsah textu umožňoval (zejména u dotazníků tato možnost byla omezená). Tedy jednotlivé úryvky z odpovědí se kódují a následně z těchto kódů vznikly kategorie kódů. Kódy se řadí do kategorií dle podobnosti a souvislosti. Jak u rozhovorů, tak u dotazníků se otázky týkaly dvou okruhů - 1) zkušenosti s doprovázející organizací s nabízenými službami a 2) vztah s klíčovým pracovníkem. V okruhu, který se zabýval vztahem pěstounů se svým klíčovým pracovníkem jsem identifikovala 3 kategorie vztahů a v okruhu, který zkoumal zkušenosti s nabídkou služeb organizace mi vyšly 2 kategorie. Mimo tyto dvě kategorie jsem ale také identifikovala některá zajímavá zjištění.

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Nyní uvedu výsledky svého výzkumu. Budu postupovat dle výše zmíněných okruhů a ty rozdělím do kategorií, které vzešly z kódování. Tyto kategorie rozšířím o své komentáře a podstatné detaily, které z dat vzešly. Z výzkumu vzešlo pár důležitých informací, které chci uvést, byť je zmínil třeba jen jeden člověk. Svou podstatou mi ale připadají tak důležité, že stojí za to se o nich zmínit.

6.1 Okruh vztahů klíčového pracovníka s pěstouny

Tento okruh otázek sestává z otázek, které by měli rozklíčovat to, jak pěstouni nahlíží na svého klíčového pracovníka z doprovázející organizace, zda před ním mají nějaká tajemství a co vše s ním mohou řešit. Otázky jsou k dispozici v příloze č. 1. V tomto okruhu mi po kódování a následné kategorizaci vzešly 3 kategorie. Zajímavé je, že ať už je vztah jakýkoliv, nevzešlo z odpovědí to, že by snad některý z respondentů svého pěstouna viděl jako někoho, kdo by mu chtěl škodit, byl zlý a pěstounství jim nějak ztrpčoval. Domnívám se, že je to tím, že přeci jen když už někdo dělá tuto profesi, vykonává ji nejčastěji za cílem pomáhat. Při opačném zjištění by to byl, byť u jediného respondenta, výsledek alarmující. Ti, kdo byli nespokojení měli problém zcela v něčem jiném, ale to již dále rozvedu v poslední kategorii.

6.1.1 Prospěšný pomáhající vztah

Do této kategorie jsem zařadila ty respondenty, kteří svůj vztah s klíčovým pracovníkem popisovaly velmi pozitivně, pracovník jim byl nápomocný, byl jim oporou a jeho podporu vnímali jako důležitou součást pěstounské péče. Kódy, které jsem do této kategorie přiřazovala byly například opora, ochota a spolehlivost, znalost celé rodiny. Po ilustraci zmíním, že počet respondentů, kteří sem spadají je 11. Tento druh vztahu bych se nebála označit za dobře navázaný pomáhající vztah. Zajímavým zjištěním také byl fakt, že do této kategorie se zařadili především ženy pěstounky buď bez partnera a nebo s partnerem nepěstounem. Zdá se tedy, že klíčový pracovník z doprovázející organizace je pro ně důležitou oporou, kterou pravděpodobně nezažívají doma. Buď z toho důvodu, že se partner do pěstounství příliš nezapojuje a nebo je to způsobeno absencí partnera v případě samotných pěstunek. Tuto situaci popisuje například respondentka č. 2: *"Mám v péči těžce postiženého chlapce a můj partner je tři týdny v zahraničí, moje KP mi velmi pomáhá se zajištěním*

zdravotní péče pro chlapce. Často spolu řešíme jeho biologickou rodinu, protože můj partner je bratrem biologické maminky chlapce. Také s ní často řeším svého přítele, protože ne ve všem se shodneme. Vždycky se na schůzku těším, necítím se v náročné situaci sama." U této respondentky je jasně vidět jak důležitou roli pro ní klíčová pracovnice hraje. Myslím si, že je pro ní nejenom podporou a pomocí při zvládnání péče o těžce nemocného chlapce, ale je pro ní pravděpodobně i společnící ve chvílích, kdy se cítí osamělá.

Pokud se jednalo o pěstouny - partnery, všichni měli shodně ve své péči 2 a více dětí. Domnívám se, že proto o svém klíčovém pracovníkovi hovoří jako o velké podpoře, jelikož situace s více dětmi je náročnější a existuje větší pravděpodobnost, že bude častěji potřeba v něčem poradit, vyřešit nějaký problém. A přiznejme si, občas sami se svými dětmi tápeme, jsme rádi za každou pomoc, natož když jde ještě o děti cizí a zatížené různými traumaty, tak jak to jistě děti v pěstounské péči velmi často mívají. Kupříkladu respondenti č. 18, kteří mají v péči 2 děti a ještě 2 vlastní uvádí na otázku, co vše mohou se svým klíčovým pracovníkem řešit toto: *"Všechno kolem dětí, co je potřeba s nimi zařídit, řešit, jak jim pomoci v jejich situaci. Naše povinnosti jako pěstounů, vzdělávání, a hodně i biologické rodiče dětí, jelikož je s nimi složité se dohodnout na čemkoliv. Je toho opravdu hodně."* Říkají, že velmi složitá je domluva s biologickou rodinou a že tu často řeší s klíčový pracovníkem. Tímto vyjádřením tak potvrzují jedno z úskalí pěstounské péče jak jej popisuje Vymětal(2004). Takovouto náročnou situaci si dovedu představit z vlastní zkušenosti. A mohu potvrdit, že je velmi náročné jí zvládnout. Záleží totiž na rozumových schopnostech biologických rodičů, důvodu odebrání dítěte a mnoha dalším faktorům, které ovlivňují vztah s pěstouny. A dokážu si představit chování biologické rodiny, na které jsou odborníci z doprovázející organizace i OSPODu krátcí a jen velmi těžko dojdou s biologickou rodinou k nějaké dohodě. Znam to ze své praxe, kdy jsem se já jakožto klíčová pracovnice biologické matky, pracovnice OSPODu i klíčová pracovnice pěstounů snažili nastolit mezi pěstouny a biologickou matkou dítěte smír, ale bohužel se to příliš nedařilo. Další manželé - oba pěstouni, kteří mají v pěstounské péči dokonce 4 děti, sourozence, sdělili v dotazníku toto: *"Řešíme s ní zejména stav svěřených dětí, protože přeci jen byli ve své rodině dlouho, tak to není úplně jednoduché. Pak také vzdělávání a povinnosti. U nás je neustále co řešit, když máme u sebe 4 děti."* Zde se domnívám, že je klíčová pracovnice pro pěstouny důležitá zejména kvůli tomu, že mají zájem dětem co nejvíce pomoci zpracovávat traumata, která si s sebou do života nesou kvůli vzniklé nepříznivé situaci, kterou odebrání z rodiny je. Posledním příkladem je pěstounka s partnerem nepěstounem, která je pěstounkou své vnučky: *"Řeším s ní hodně věcí, hlavně nejvíc si povídáme o její dceři a jak s ní mám vycházet, když je to matka vnučky kterou mám v péči."*

Ted' řešíme, jestli mám odejít od manžela a být s dětmi sama." Zde je nejen nepříznivá situace na straně dítěte v péči, ale i na straně samotné pěstounky. Klíčová pracovnice zde tak působí nejen jako podpora v pěstounství, ale i jakožto poradce, který jí má pomoci vyřešit nepříjemnou situaci mezi ní a partnerem. Každý z těchto respondentů má svůj příběh a své starosti. Nezáleží na tom, co a jaká témata řeší, důležitý je ten fakt, že jim jejich klíčový pracovník je ku prospěchu a berou ho jako podporu, někoho, kdo jim v situaci ulehčí. *" Je to člověk, který mi přinese jiný náhled na problém, a já pak třeba zjistím, že věci moc řeším a že není zase až tak zle."* Toto řekla o svém klíčovém pracovníkovi respondentka č. 6. I to může být pro někoho velkým přínosem.

Respondenti v této kategorii také uváděli, že není nic, co by měli před svým klíčovým pracovníkem tajit. Až na jednu pěstounku, která by nesdělila nějaké svá osobní selhání. To nemusí být ještě samo o sobě důkaz nedůvěry, ale třeba by se styděla sama za sebe. Ostatním je dokonce příjemné, že se mohou někomu svěřit i se svými nedostatky nebo selháními a to buď proto, že se jim uleví a nebo také dva respondenti uvedli, že se tak trochu kryjí před dětmi v pěstounské péči. *"Nenapadá mě nic, právě spíš jí raději vše řeknu, protože se tím tak trochu chráním, jelikož ty "moje" děti někdy mají takové tendence, že mě napraší na sociálce a půjdou jinam. Ta nejstarší vlastně už rozklíčovala že řeší je, takže když jí něčím naštvu, snaží se mě před ní trošku očernit, ale našťastí pracovnice ví, že je to pubertální projev.."* Poslední ukázka je od pěstounky bez partnera: *"Nic mě momentálně nenapadá. Cítím z něj důvěru a porozumění, nemám pocit, že bych měla mít nějaké tajemství, protože by mi to třeba ublížilo."* Pěstounka zřejmě cítí porozumění v jakékoliv situaci a nemá tak strach sdělit cokoli, pravděpodobně se nebojí odsouzení.

Tito respondenti popisují své klíčové pracovníky velmi kladně. Nejdůležitějšími vlastnostmi je pro ně spolehlivost, ochota být nápomocný, i když něco zrovna teď nevím. Dále zmiňovaly milé vystupování, laskavost, umění naslouchat a chápavost. Respondenti č. 17 svou klíčovou pracovníci popsali takto: *"Dokáže nás pochopit, naslouchá, milá, hodná, spolehlivá, řekli bychom že i hodně chytrá."* Další pěstounka o svém klíčovém pracovníkovi sdělila toto: *"Je příjemná, spolehlivá, přímá, otevřená - řekne mi i to, co se i úplně nelíbí na rovinu, což zpětně ocením."* Respondentka č. 16 řekla: *"Spolehlivý, rázný, naslouchající, dokáže mi na problém vnést úplně jiný pohled a někdy i zjistím, že to až takový problém vlastně není. Je ochotný mi vždy poradit, pomoci."* Těmito ukázkami dokládám to, jak je pro pěstouny u klíčového pracovníka důležitá zejména spolehlivost.

Tito pěstouni si jsou také jistí tím, že je jejich klíčový pracovník zcela na jejich straně. Frekvenci návštěv si domluví dle potřeby pěstounů, jinak je dostupný na telefonu či po e-

mailu. Pěstouni shodně sdělují, že jim je k dispozici, když to potřebují. " *Vídáme se jednou za dva měsíce. Pamatuju si že ze začátku to bylo vícekrát, ale teď to stačí takhle. Když potřebuji i mimo návštěvy něco řešit, volám.*" Další respondentka dokonce potvrzuje, že flexibilita schůzek i dostupnost pracovníka je v organizaci zakořeněna: " *Vídáme se jednou za 2 měsíce. Pokud bylo něco akutnějšího, třeba i dříve s minulými pracovníky, domlouvali jsme se i častěji.*"

Zbytek rodiny i svěřené děti přijímají klíčového pracovníka pozitivně a co považují za velké plus je znalost i biologických dětí respondentů. To je rozdíl oproti další kategorii, ve které klíčový pracovníci neberou takový ohled na vlastní děti pěstounů. Zde bych chtěla apelovat na to, jak je důležité, aby pracovník doprovázející organizace dbal i o blaho vlastních dětí pěstounů a to proto, že se u nich tak trochu předpokládá, že jsou přeci v pořádku, vždyť oni mají své rodiče. A za další, je to i doporučení v metodice od MPSV, kterou uvádím v třetí kapitole této práce. Ale málokdo se stará o to, jak vlastně zvládají menší pozornost od svých rodičů? Jak přijímají pěstounské děti? Jsou s nimi za dobře? Existuje mezi nimi něco jako nepravý sourozenecký vztah? Co je na situaci trápí? Respondentka č.8 například uvádí toto: " *Můj syn ho má rád, když je zrovna při našem setkání doma, vypráví mu jak se o malého stará a hraje si s ním. A svěřený chlapeček ho vnímá jako strejdu, který si s ním přijel pohrát. Maluje pro něho obrázky.*" Zde se domnívám, že se pracovník zajímá o to, jak fungují všichni členové rodiny, je vnímán oběma dětmi pozitivně, dokonce se na jeho návštěvu i těší. Další příklad je sdělení respondentky č. 11: " *Naše společná dcerka jí má za hodnou tetu, která si s ní popovídá, holčičky v péči na ni reagují tak jako běžná miminka. A my dva jí bereme jako podporu.*" Samozřejmě nemohu z tohoto sdělení vyčíst intenzitu vztahu mezi biologickým potomkem pěstounů a pracovníci doprovázející organizace, ale oproti další kategorii mohu říci, že zde alespoň do určité míry dochází k potkávání. Také je zde alespoň nějaké hodnocení, které pěstouni mohou o tomto vztahu říci, což v další kategorii také chybí. Poslední sdělení, které chci uvést je od respondentky č. 12: " *Nynější je příjemná mladá slečna, ochotná, ráda se baví i s mými dětmi, zajímá se o to, jaké u nás panují vztahy celkově, nestará se jen o svěřeného chlapce. Je usměvavá a hodná, spolehlivá.*" Ta ve svém hodnocení pracovnice přímo vypichuje to, jak je pro ní důležité, že se zajímá i o její biologické děti.

6.1.2 Korektní vztah v rámci plnění povinností

Do této kategorie se řadí pěstouni, kteří mají se svým klíčovým pracovníkem dobrý vztah, přijímají ho jako součást systému náhradní rodinné péče, řeší s ním zejména zákonné povinnosti, také problémy svěřených dětí. Například respondenti č. 3 uvádí: " *Řešíme hlavně*

"našeho" syna, vzdělávání, náležitosti smlouvy, teď jsme hodně řešili jeho biologickou rodinu." Respondenti č. 20 velmi stručně vyjádřili, že se svou klíčovou pracovníci řeší jen "zákonné povinnosti, vzdělávání, problémy dětí v pěstounské péči." U nich však z dotazníku vyšlo najevo, že roli ve vnímání klíčové pracovníce pravděpodobně dost ovlivňuje věk klíčové pracovníce. " Je to příjemná mladá slečna, ochotná, ale ještě nemá příliš zkušeností, protože přišla po škole. Ale snaží se nám pokaždé se vším pomoci." Tito respondenti totiž dodávají to, že by s ní asi neřešili organizaci života s dětmi, protože by to asi nepochopila. Zdá se, že klíčová pracovníce může mít nejrůznější kvality (jak i pěstouni uvádějí), ale to, že je mladá a nemá pravděpodobně děti jakoby jí ubíralo kredity. Na tento problém však narážejí nejen pracovníci v doprovázejících organizacích, ale i sociální pracovníci napříč sociálními službami a sociální péčí. Sama jsem se s tímto problémem osobně setkala, když jsem ještě před rodičovskou dovolenou pracovala jako sociální pracovníce v Sociálně aktivizační službě. Několikrát mi to, že nemám děti, bylo klienty předhozeno jako negativní hodnocení. Stejný okruh věcí, které se svou doprovázející pracovníci řeší, uvádí i respondenti č. 13: "Řešíme zejména svěřené dítě, jeho biologické rodiče, problémy, které mají." Tito pěstouni už mají dospělé děti a v pěstounské péči mají nyní 2 děti. Intenzita setkávání jim postačuje tak jak ukládá zákon 1x za 2 měsíce. Domnívám se, že mají tak nad výchovou dětí již nadhled získaný zkušenostmi a třeba i proto nepotřebují takovou podporu. Opět to ale z dotazníků nelze ověřit.

Dle odpovědí se zdá, že by si relativně s pěstounstvím dokázali poradit sami. Domnívám se však, že kdyby třeba v rodině vyvstaly výraznější potíže, byli by za pomoc pracovníka doprovázející organizace vděční. Nelze to však spolehlivě z dotazníků ověřit. Zde právě cítím to zmiňované omezení této výzkumné metody. Při rozhovoru bych měla možnost položit spousta doplňujících otázek navíc, které by lépe poukázali hlubší souvislosti. Do této kategorie jsem zařadila celkem 6 respondentů. Tato skupina je složená zejména z partnerských/manželských párů. Domnívám se, že důvodem může být právě to, jak jsou jako pár do pěstounství zainteresováni oba. Byli pečlivě vybráni v rámci přípravy pro pěstouny a tedy by mohla být větší pravděpodobnost, že si navzájem budou oporou, než například u ženy pěstounky s partnerem nepěstounem. Toto by mohl být další námět k bádání, ale rozhodně by bylo dobré provést hloubkové rozhovory.

Tato kategorie pěstounů je specifická tím, že každý z nich uvedl něco, co by pravděpodobně klíčovému pracovníkovi neřekl anebo je zrovna teď nic nenapadá. Třeba respondenti č. 5 uvedli: " Asi bychom nemluvili o svých partnerských problémech." Podobně se vyjádřili i respondenti č. 13: "Nemyslím si, že máme vyloženě co tajit, ale třeba kdybychom

se spolu hodně hádali, to bychom s ní asi neřešili." Nemyslím si však, že by to mělo znamenat nějakou nedůvěru vůči pracovníkům organizací, spíše by se za to mohli stydět a nebo by tomuto problému nepřikládali význam vzhledem ke své roli pěstounů. Domnívám se, že to nenabourává důvěru v pracovníka, protože i v této kategorii všichni shodně uvedli, že si myslí, že je klíčový pracovník na jejich straně. Také mou domněnku podporuje i pozitivní hodnocení doprovázejícího pracovníka. Respondenti č. 5 svého klíčového pracovníka vidí jako *upovídaného, ochotného, vše nám vysvětlí, milého, usměvavého*. Respondenti č. 3 zase sdělují toto: *"Milá, hodná, vstřícná, ochotná pomoci, chytrá, všímavá a hlavně je na ní spolehnutí."* Respondenti č. 13 už mají v pořadí 3. doprovázejícího. O současném říkají: *"Nyní máme pána, je mu tak kolem 40 let, řekli bychom že je věcný, přímý, rázný, spolehlivý."* Respondentka č. 14 říká: *"Je to příjemná mladá slečna, usměvavá, laskavá, přívětivá k dětem, ochotná."* I v této kategorii můžeme vidět, jak je pro pěstouny důležité, že je jejich pomáhající ochotný, spolehlivý a má příjemné chování. V otázce Jaký je váš klíčový pracovník? nejsou v těchto dvou vzniklých kategoriích nijak významné rozdíly. Domnívám se tedy, že větší roli v tom, co pro pěstouna klíčový pracovník znamená, hraje to, kolik dětí a hlavně JAKÉ děti do své péče dostane, zda má oporu v rodině či nejbližším okolí. I toto opět vidím jako námět k dalšímu zkoumání.

6.1.3 Neprospívající vztah

Do poslední kategorie se zařadilo celkem 5 respondentů. Jak už název napovídá, jedná se o respondenty, kterým jaksi jejich klíčový pracovník k ničemu nedopomáhá. Ve třetí kapitole uvádím Metodiku MPSV, která popisuje pracovní náplň klíčového pracovníka v doprovázející organizaci. Pracovníci v této kategorii však velkou část z těchto bodů náplně práce neplní. Shodně plní jen to nejnужnější. Již výše jsem zmiňovala, že problém není v nějaké zlé vůli pracovníka. Pěstouni je nepopisují jako zlé, škodící. Tak to rozhodně naštěstí není. Dokonce je nutno říci, že i tito nespokojení pěstouni si nemyslí, že by snad klíčový pracovník nebyl na jejich straně. Až na výjimku, kterou je respondentka jednoho z provedených rozhovorů. Na otázku, jak by popsala spolupráci s klíčovou pracovnící odpověděla takto: *"Hmm, nevím, zda se tomu dá asi úplně říkat spolupráce, jelikož mi občas přijde, že bych se bez nich obešla i sama. Nějak se ani na návštěvy naší klíčové pracovnice netěším, protože mi přijde, že nás přišla zkontrolovat a ne nám být nějakou oporou....."* A ani na otázku, zda si myslí, že je pracovnice na její straně neodpověděla kladně: *"To nemám, to je pravda. A třeba teď jsem s P. jelikož je v pubertě a začíná se vše tak nějak zvýrazňovat, řešili nějaké drobné krádeže. Tak to opravdu nemám potřebu jí volat a radit se s ní o tom, co s tím."*

Vyřešili jsme tenhle problém s učitelkou a ředitelem školy. A jen doufám, že se to nebude opakovat." U této pěstounky jsem z rozhovoru vycítila opravdu narušený vztah s pracovníci doprovázející organizace. Zde třeba nebudou tolik chybět profesní kompetence, ale co je to platné, když nedokáže s pěstounkou vyjít po lidské stránce. V pokračování rozhovoru tato pěstounka zmiňuje, že se dívka v pěstounské péči bojí biologického otce, že setkání mívá noční můry a je jí špatně. Zde vidím totální opomíjení názoru dítěte a hlavně potřeby bezpečí. Přitom Úmluva o právech dítěte i Občanský zákoník garantují dítěti, které je schopno vyjádřit svůj názor, právo tento názor vyjádřit a přihlédnout k němu s ohledem na věk a rozumové schopnosti. Dle mého pohledu je toto větší provinění než opomíjení profesních kompetencí ve vztahu k pěstounům, kteří jsou dospělými osobami s jsou schopni se bránit. Ale dítě, ještě ke všemu odtržené z biologické rodiny, nesoucí si různé traumaty a neschopné se bránit je obětí takového jednání.

Ostatní 4 respondenti jsou nespokojeni ne protože by se jednalo o člověk, který jim lidsky nasedl, k něčemu je nutí. Je to spíše o nekompetentnosti daného pracovníka. Opět uvedu příklady. Pěstouni č. 1 o své doprovázející sdělují, že: *"Je sice přátelská, ale to je tak všechno.."* Respondentka č. 19 hodnocení popis rozvádí: *"Naše KP je zvláštní - nijak moc mi nepomáhá, ta předtím byla moc fajn, dokázala jsem si s ní říci vše, co jsem potřebovala. Tato je taková, že jednou za ty povinné dva měsíce přijede, ještě si musí počkat na manžela, až ji doveze, takže ta domluva s ní taky není jednoduchá. Vypije si u nás kávu, povídá o sobě, napíšeme plán spolupráce - tedy spíš já. Nic moc mi nepřináší a když se na něco zeptám, slíbí, že mi informaci zjistí, ale většinou na to zapomene."* U této respondentky se domnívám, že spíše poskytuje službu klíčové pracovníci, než aby to bylo naopak. Výrok na mě působí jako kdyby si tato paní jezdila ke klientce odpočinout a popovídat si. Nelze zde mluvit o spolehlivosti, to co slíbí, tak zapomene. Zde můžeme vidět podobnou zkušenost s manželou pěstouny, se kterými jsem provedla rozhovor: *"Je hodná, zvědavá, pohodlná paní. Je v důchodu, přijde mi, že tuto práci má spíše jako dobrý přivýdělek, než že by už chtěla doopravdy nějak pomáhat. Její přítomnost tak nějak jednou za ty dva měsíce vydržíme."* Zde můžeme vidět, že klíčový pracovník pro tyto pěstouny neznamena snad žádnou pomoc, natož podporu. O profesních kompetencích zde téměř nemůže být řeč, až na ty povinnosti, které si musí "papírově" splnit, aby se tzv. vlk nažral a koza zůstala celá. V těchto případech tak klíčový pracovník je brán jen jako nutnost, kterou je potřeba strpět, aby mohla pěstounská péče probíhat. Ale nepřináší pěstounům nic, co by jim mohlo být prospěšné. Na schůzku se velmi pravděpodobně vůbec netěší a ještě je to čas naprosto neproduktivně strávený.

Výše jsem uvedla, že tito respondenti nemají pocit, že by snad ani takovýto

klíčový pracovník nebyl na jejich straně. Vždy je v jejich odpovědi nějaké ALE. *"Úplně ne...nemyslím to ve smyslu že by byla proti mě, ale zároveň mi fakt není oporou a nemyslím si, že bych se v případě potřeby na ní mohla spolehnout,"* říká na otázku zda je klíčová pracovníce na jejich straně a zda jí věří respondentka č. 19. Pěstounka přímo říká, že jí doprovázející pracovníce není žádnou oporou. V její odpovědi lze také vyčíst, že si není jistá zda by v případě potřeby byla klíčová pracovníce tou, která by se jí zastala. Manželský pár, se kterými jsem provedla rozhovor, mi na tutéž otázku odpověděli: *"Na naší straně asi je. Věřit...no jak se to vezme. Když vím, že veškeré cíle co si spolu domluvíme..nebo spíše které já jí do plánu spolupráce nadiktuju...tak se najednou objeví v IPODu z OSPODu...je to takové zvláštní. Takže asi nemůžu říci, že jí úplně věřím."* Tito pěstouni mají ke své klíčové pracovníci vlažný vztah i proto, že vědí, že má nadstandardní vztahy k orgánu sociálně právní ochrany dětí, kde dříve pracovala. Ti totiž ještě uvádí, že by pracovníci neřekli nic, co by mohlo být špatně hodnoceno právě OSPODem. Zde mě napadá, že tito manželé mají asi negativní vztah i k orgánu sociálně právní péče o dítě. Při rozhovoru mě nenapadlo se na toto doptat, ale evidentně pro ně OSPOD není partnerem, jak by klidně být mohl. Vždyť oni jsou přece pěstouni - oni pomáhají, nic neprovedli... Pěstouni v této kategorii nemají ve své doprovázející přílišnou důvěru a raději se spoléhají ve většině záležitostí na sebe. *"Nemám potřebu s ní probírat své starosti, protože mi to přijde ztráta času,"* uvádí respondentka č. 19.

Frekvence setkávání se u této kategorie pěstounů příliš neřídí jejich potřebami. Frekvence je 1x za dva měsíce, aby měl pracovník tzv. splněno, jinak není příliš dostupný. *"Vidíme se jen nejnmutněji, jak to vyžaduje jeho náplň práce, na telefonu dostupný, fyzicky ne,"* sdělují respondenti č.1 Všichni respondenti shodně sdělují to, že se ve spoustě věcech spoléhají sami na sebe, protože vědí, že nemá cenu říkat doprovázející, mají zkušenosti, že by jim nepomohla. Respondentka rozhovoru č. 2 říká: *"Vidíme se jen nejnmutněji, vyřešíme povinnosti a vzdělávání a to je vše. Ona se zeptá na P.(slečna v pěstounské péči) a tím končíme. Já už opravdu ani necítím potřebu si s ní povídat o tom, co mě trápí, raději si to vyřeším sama.."* Již v jednu zde uvedenou citaci respondentka uvedla, že klíčová pracovníce jí sice slíbí, že jí něco zjistí, ale většinou na to zapomene. I zde se promítá to, jak důležitou vlastností pro pěstouny je spolehlivost klíčového pracovníka. Zde bohužel v opačném spektru, tito zmiňovaní doprovázející pracovníci rozhodně spolehliví nejsou. Respondentka č. 7 zase sděluje, že na ní její klíčová pracovníce nemá čas: *"Není úplně spolehlivá, návštěva probíhá vcelku rychle. Ale jinak je milá."* Dále respondentka sděluje, co vše společně s klíčovou pracovnící řeší: *"Jen povinnosti, vzdělávání. Jinak nezbyvá moc prostor. Občas probereme co nového se svěřenými dětmi."* Zde je pravděpodobně největším problémem právě nedostatek

času. Pěstounka má pocit, že jí pracovnice odbývá, vyřeší jen to nutné a jde dál. Je možné, že pracovnice je přetížena, ale i tak to není omluva.

Velmi podstatným společným znakem klíčových pracovníků v této kategorii je za prvé neznalost celkové pěstounské rodiny a to nejen biologických dětí pěstounů, ale dokonce i pěstounských dětí. O děti v pěstounské péči se příliš nezajímají doprovázející dvou respondentů. Ti se shodli, že klíčový pracovník příliš nepotkává děti v jejich péči. To považují za opravdu alarmující a je to velké zanedbání pracovních povinností. Manželé - pěstouni v rozhovoru uvedli: *"(...) Zaráží mě, že například nikdy nepotřebuje vidět holky...kdyby s nimi něco bylo,snad by na to ani nepřišla..."* Klíčová pracovnice se po dívkách v pěstounské péči pravděpodobně ani neptá, když je zrovna doma nevidí. Jak jsem řekla, je to podle mého názoru závažné zanedbání pracovních povinností, ale jako motiv tohoto chování bych usuzovala že může být bezproblémový průběh pěstounské péče u zmiňovaných pěstounů. Pracovnice doprovázející organizace spoléhá na to, že pěstouni si na nic příliš nestěžují, s ničím nemají problém, jsou samostatní, a tak předpokládá, že není důvod se o nic bát. Ať je motiv pracovnice jakýkoliv, nic to nemění na tom, že podle zákona o sociálně právní ochraně dětí mají pověření k výkonu sociální právní ochrany. A dle stejného zákona mají povinnost chránit dítě před porušováním základních práv a svobod, před zneužíváním, zanedbáváním a týráním. K tomu je jaksi zapotřebí děti vídat a zajímat se o ně, ať jsou pěstouni sebelepší. Osobně bych očekávala, že budou více dbát o bezpečí dětí, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, kterou odebrání z biologické rodiny rozhodně je. *"Manžel mi už delší dobu říká, ať jí změním, ale já zatím neměla odvalu. Jinak děti v mé péči jí moc neznají, protože jí málokdy vidí, "* uvádí pěstounka č. 19. U zbylých tří dotazovaných se nespokojenost pěstounů promítá do vnímání klíčového pracovníka zbytkem rodiny. *"Berou jí jako nutnou povinnost,"* sdělili manželé - pěstouni v rozhovoru. *"Manžel jí téměř nevidá a vlastně tím, že není pěstoun tak ho příliš neřeší. Ačkoliv přece žijeme v jedné domácnosti, tak je přeci důležitý i jeho svět. A P.(dívka v péči).jako paní, co s ní mluví o tátovi a není jí to moc příjemné,"* uvedla respondentka v druhém rozhovoru. Zde dokonce klíčová pracovnice příliš neřeší ani manžela pěstounky. Ano, on sice pěstounem není, ale přeci žije ve společné domácnosti. Takže má vliv na průběh pěstounské péče ať chce nebo ne.

Na tomto místě bych ještě chtěla rozvést jednu svou domněnku. 2 pěstouni popisovali svého doprovázejícího jako nekompetentního, neprofesionálního, byli sami profesí sociální pracovnice a nebo se nějakým způsobem dostávali s pěstounstvím a doprovázející organizací při profesi do kontaktu. Je tedy možné, že jejich povědomí o tom, jak má vypadat profesionální doprovázení pěstounů je důležitým faktorem toho jak na klíčového pracovníka

nahlížejí. Ku příkladu pěstoun, který nemá ponětí jak by doprovázení mělo vypadat by mohl pracovníka hodnotit benevolentněji. Ale i toto by mohl být další námět k dalšímu zkoumání.

6.2 Okruh zkušeností se službami organizace

V tomto okruhu jsem se snažila zjistit, jak pěstouni vidí svou doprovázející organizaci z hlediska nabízených služeb, zda jsou spokojeni s nabídkou služeb, co jim vyhovuje a zda mají něco, co jim chybí. V tomto okruhu mi po kódování a následné kategorizaci vyvstaly 2 kategorie. Předem ještě uvedu zajímavost, která z výzkumu vyvstala. Nikdo z pěstounů nebyl nespokojený s nabídkou služeb jejich organizace. Když byli pěstouni nespokojeni, tak z důvodů vztahu s klíčovým pracovníkem. Téměř všichni totiž na otázku, zda přemýšleli nebo přemýšlejí o změně organizace odpověděli, že ne. Pouze jedna respondentka zde sdělila, že již organizaci změnila, protože si nesesla s klíčovým pracovníkem. Zda se situaci nejprve pokusila řešit změnou klíčového pracovníka a nebylo jí třeba vyhověno však už nevyověděla. Ale i ti, co byli nespokojeni s klíčovým pracovníkem neřekli, že by chtěli změnit organizaci. Uvedli, že přemýšlí o výměně pracovníka. Zdá se tedy, že si jsou vědomí toho, že kvalita jednoho člověka automaticky neodráží kvalitu celku. Také je pozitivní zjištění to, že pár respondentů uvedlo něco, co by uvítali, ale nikdo z nich neuvedl, že by mu služby nepostačovaly. Což znamená, že pokud by existovalo něco navíc, třeba by jim daná služba prospěla. Považuji za dobré, že nabídka služeb vyhovuje, ale zároveň jsem identifikovala několik bodů pro zlepšení. Všem je v nějaké míře dostupné poradenství, zprostředkování odborné pomoci, odlehčovací služby i vzdělávací aktivity a podpora kontaktů s biologickou rodinou. Rozdíl mezi vzniklými kategoriemi vytvořil rozsah služeb odlehčovacích a vzdělávacích.

I zde velmi cítím omezení v rámci zvolené metody. Při rozhovoru by bylo možné se doptávat na více věcí.. Takto při vyplňování dotazníků je možné, že respondenti na něco zapomněli a nebo se jim tolik nechtělo psát. Proto se domnívám, že při doptávání a zjištění tak více informací by se třeba mohl změnit počet respondentů v následujících kategoriích a nebo by třeba vznikla i další. Toto je pro mě další jasný důkaz o co cennější by bylo bádání pomocí rozhovorů.

Jako zajímavé zjištění mi přijde také to, že podpora v kontaktech s biologickou rodinou probíhá napříč kategoriemi stejně. Ti, kdo vyjádřili nespokojenost také uvádí, že jim jejich pracovník příliš nepomáhá, ale možná kdyby je měl na starost jiný pracovník, podpora

by byla lepší. Také se ukázalo, jak je pro pěstouny tato pomoc velmi podstatná. Respondenti č. 5 uvádí: "*Pomáhají, s matkou dětí se scházíme na půli cesty, naše KP domluví místo setkání a komunikuje s biologickou matkou.*" Respondenti č.9 sdělili: "*Kontakty s rodiči u nás probíhají velmi málo a když už, tak to naše KP domluví a mě jen dá vědět kdy a kde. To je pro mě příjemné, že s nimi nemusím komunikovat já a zároveň je malá pravděpodobnost že by třeba jejich rodiče přijeli k nám domů.*" Pro tyto respondenty je pomoc v dané oblasti podstatná, protože jsou ušetřeni komunikace s biologickými rodiči. Zároveň bych řekla, že i určitá míra anonymity pro ně hraje určitou roli. Biologičtí rodiče sice ze soudního rozhodnutí vědí adresu trvalého bydliště pěstounů, ale pokud komunikace plyne přes doprovázejícího, necítí se do toho být pěstouni tolik vtaženi. Podpora doprovázející organizace je prospěšná také protože někdy není s pěstouny dobrá domluva. Například pěstounka č. 3 uvádí: "*S biologickou maminkou našeho chlapce není moc dobrá domluva, je mentálně zaostalá a všechno překrutí. Někdy i když se do toho vloží moje klíčová pracovnice i sociální pracovnice ze sociálky, tak je těžké se s ní nějak domluvit, aby neměla pocit, že jí ubližujeme.*" Další respondentka zase potřebuje podporu při komunikaci se svou dcerou, jelikož je pěstounkou své vnučky. Popisuje v čem je pro ní taková podpora přínosná: "*Paní mi radí, jak se mám chovat k dceři na schůzkách, aby to probíhalo dobře. Na prvních dvou schůzkách byla s námi.*" Ať už se jedná o jakýkoliv důvod pro podpora v kontaktech s biologickou rodinou, je zde viditelné, jak důležité to pro pěstouny je.

Dalším významným jevem, který se objevoval napříč kategoriemi je znevýhodnění pěstounů s dětmi handicapovanými a s dětmi velmi malými (4 a méně let). Toto znevýhodnění se týká odlehčovacích služeb. Respondenti s těmito dětmi uváděli, že jim není dostupné jiné odlehčení, než formou smluvního hlídání. Toto potvrzují sdělením respondentky č. 2: "*Odlehčení můžeme využít jen ve formě smlouvy o hlídání dítěte. Jiné nejsou pro naše dítě dostupné, protože je těžce postižené*" Také pěstouni č. 14 uvádí: "*Ano, mám domluvené hlídání se svými rodiči, jinak vím, že dělají různé výlety a tábory pro děti, ale to je vzhledem k věku dítěte neaktuální.*" Tito pěstouni mají v péči tříleté dítě. Respondentka č. 16 má v péči taktéž 3 leté dítě o odlehčení napsala: "*Vzhledem k věku dítěte využívám jen hlídání, které máme ošetřené smlouvou a to s manželem a nejstarší dcerou. Jinak organizace pořádá víkendové pobyty během roku, nějaké letní tábory, více jsem se nezajímala.*" Pátrala jsem po službách, které by mohli ulevit pěstounům s postiženými dětmi a našla jsem službu ODLEHČOVAČKA pro zdravotně postižené děti ve věku 2 až 15 let. Služba je dostupná klientům z Prahy a Středočeského kraje. Tato možnost by byla ideální, ale je možné že v kraji, kde výzkum proběhl taková služba není a nebo není v blízkosti pěstounů. Vzhledem k tomu

že nevím, odkud pěstouni s těmito dětmi jsou, nemohu svou domněnku ověřit. Toto zjištění však lze brát jako doporučení do praxe, jak vylepšit podporu pěstounským rodinám. Odlehčení pro malé děti ale jiné než hlídání někým blízkých nebo profesionální hlídání jsem nenalezla. Nad tímto se budu zamýšlet v poslední podkapitole této práce. Nyní uvedu vzniklé kategorie.

6.2.1 Základní nabídka možností

V této kategorii najdeme ty organizace, které svým klientům nabízejí poradenství, zprostředkování odborné pomoci, nepříliš širokou nabídku odlehčovacích možností a také nepříliš bohatou nabídku vzdělávacích aktivit. Pěstounům pomáhají s kontakty s biologickou rodinou dítěte. Do této kategorie spadá celkem 14 dotazovaných. Respondenti č. 12 uvádějí: *"Pořádají jednodenní výlety pro pěstounské děti, v létě letní tábory. S rodinou a kamarády máme sepsanou smlouvu na hlídání dětí."* Další pěstounka uvádí: *"Jen ve formě smlouvy o hlídání dítěte. Jiné nejsou pro naše dítě dostupné, protože je těžce postižené."* Tato pěstounka sice využívá jen jednu možnost, ale neznamená to že jiné neexistují. Problémem ale je, že je znevýhodněna péčí o těžce postižené dítě. V informacích o sobě upřesňuje, že tomuto dítěti jsou 2 roky. O znevýhodnění pěstounů s takto nemocnými dětmi chci mluvit ale až dále. *"Ano, využíváme hlídání, které máme smluvně ošetřené. Domluvili jsme se s naší sousedkou, která je v důchodu. Také organizace pořádá letní tábory. Ale vzhledem k tomu, že jsme přechodkáři, tak toto nijak nevyužíváme - buď jsou svěřené děti s námi jen chvíli, že toto ani nestihnout a nebo jsme je třeba dostali do péče v červnu a to jsme opravdu v rámci nějakého zvykání si na nás rozhodně ani nezkoušeli,"* sdělují respondenti č.6. *"Možnosti jsou (jednodenní výlety, letní tábor, smluvní hlídání od blízkých), ale příliš jich nevyužíváme, jen to hlídání,"* říkají respondenti č. 9. Rozsah odlehčovacích služeb pravděpodobně není tak bohatý. Respondentka č. 7 popisuje nemožnost využít jinou odlehčovací službu než hlídání, protože má 3 letou dívku v péči: *"Využíváme jen hlídání, pro takhle malé děti nic organizace nepořádá. Jako jediná byla ale také zklamaná z nepřítomnosti klíčové pracovnice při setkání s biologickou rodinou: "Poprosila jsem ze začátku o pomoc od své klíčové pracovnice, aby byla přítomna na setkání s rodiči našich kluků, ale když už byl dohodnutý termín, tak nikdy neměla čas. Ale naštěstí jsme to vcelku zvládli, byla zde alespoň pracovnice se sociálky co má jejich rodinu na starost."* Na tomto místě to uvádím protože jiný pracovník organizace by nemusel být zklamáním při setkání s biologickou rodinou. Do běžné nabídky odlehčovacích služeb tak lze zařadit smlouvou ošetřené hlídání, letní tábory a jednodenní výlety, letní tábory.

Vzdělávacích akcí, které tyto organizace pořádají, není příliš. *"Pořádají školení, ale je jich tak 6 do roka. Uvítali bychom jich více, abychom nemuseli hledat i jinde a hlavně dál od našeho bydliště."* dodávají pěstouni č. 9. Manželský pár v rozhovoru č.1 uvádí, že sice jejich organizace *školení pořádá, ale využívají jen minimálně, protože jsou pro ně nezajímavá a nepřínosná.* Zde bych však chtěla dodat, že tito respondenti jsou pěstouny už 18 let a jistě už absolvovali mnoho školení a možná proto jim přijdou školení nezajímavá. Respondentka č. 2 říká: *"Informuji mě o školení, ale zda o každé akci, tím si nejsem jistá."* U této pěstounky můžou informace o školení sdělovat třeba jen na osobních schůzkách, proto si není jistá, zda ví o všech. Určitě by bylo lepší, kdyby měli třeba nějaký půlroční seznam vzdělávacích aktivit a třeba je vyvěsit na internetové stránky a pro zájemce klidně i vytisknout. Pěstounka č. 6 ještě například uvádí: *"Školení využívám, akcí není příliš a často se témata opakují, ale mám to nejbližší a nechce se mi hledat někde jinde."* Nabídka vzdělávacích akcí je, ale není příliš široká, témata nejsou tolik zajímavá. Třeba by jen stačilo, kdyby spolu o tomto pěstouni a organizace komunikovali. Organizace se sama může zajímat jaká témata by pěstouni uvítali. Na druhé straně pokud pěstouny něco přínosného napadne, mohou to přeci sdělit svému doprovázejícímu.

Právě sem se zařadili respondenti, kteří by něco na své doprovázející organizaci vylepšili. Jedná se právě o rozšíření služeb odlehčovacích a vzdělávacích. Pěstounka s postiženým chlapcem by uvítala právě nějakou formu odlehčení pro takto nemocné děti. Další by si přáli početnější a zajímavější nabídku vzdělávacích akcí, aby nemuseli hledat jinde.

6.2.2 Širší nabídka služeb

Do této kategorie jsem zařadila pěstouny, kteří byli se svou organizací spokojeni, je jim k dispozici poradenství, zprostředkování odborné pomoci, podpora při kontaktech s biologickou rodinou ale hlavním rozdílem je širší nabídka vzdělávacích aktivit a variabilnější odlehčovací služby. Kromě základní nabídky jako v první kategorii jsou pěstounům ještě dostupné například hlídání dětí při školeních, které má na starosti jeden z pracovníků organizace, během roku i víkendové pobyty pro pěstounské děti. Také společné pobyty dětí (i vlastních) a pěstounů, děti mají svůj program a pěstouni taktéž, buď je to vzdělávání a nebo třeba sdílení zkušeností s ostatními pěstouny. *"Odlehčovací služby jsou ve formě letních táborů, když si sami najdeme někoho na hlídání, během roku i sem tam třeba víkendové pobyty pro děti,"* nastiňuje situaci respondent č. 5. Respondenti č. 4 zmiňují: *"Ano, možnost*

máme, dělají letní tábory, které jsou na 14 dní. Pak taky nějaké vzdělávací akce třeba přes víkend, kdy pěstouni se vzdělávají a o děti se starají pracovníce organizace. Taky si můžeme smluvně zajistit hlídání dítěte u někoho známého nebo příbuzného a je to proplaceno v rámci odlehčovacích služeb." Po diskuzi se svou vedoucí práce, paní Mgr. Šlechtovou, jsme došly k závěru, že příklad víkendových pobytů, kdy děti mají svůj program a programem pěstounů je vzdělávání je sice dobrý, ale vlastně se nejedná ani tak o odlehčení, jako spíše o umožnění vzdělávání. Odlehčení by mělo přinést odpočinek, nabrání sil a čas na to, co pěstouni běžně nestíhají, ať už je to třeba volný čas pro vlastní děti a nebo jen sami pro sebe. *"Pořádání letních táborů, víkendových pobytů pro pěstounské děti, hlídání při školeních, smlouvou ošetřené hlídání třeba s kamarádkou nebo sestrou. My využíváme jen to smlouvou ošetřené hlídání,"* popisují své zkušenosti respondenti č. 13. Důvod proč nevyžívají více služeb neuvádí, o tom však nejde, možnosti ale jsou. Dětem v péči se třeba jen na tábor či víkendový pobyt jezdit nechce a nebo to rodina nepotřebuje. U těchto pěstounů dále z dotazníku lze vyčíst spokojenost s organizací a s klíčovým pracovníkem, takže si nemyslím, že by další odlehčovací služby nevyžívali, protože by byly špatné. Záleží už vždycky na zvážení jednotlivých rodin, ale důležité je, že mají na výběr. Respondentka č. 13 zmiňuje právě ony sdílené zkušenosti: *"My využíváme hlídání blízkou osobou, o velkých prázdninách pak tábor, který organizace pořádá. Ještě pořádají různá víkendová setkání, kdy děti hlídají a my máme možnost sdílet mezi pěstouny své zkušenosti."* Zde to může vypadat podobně jako v případě pobytu se školením, ale pěstounka nezmiňuje celý průběh akce. Tedy mají možnost sdílet své zkušenosti, ale třeba také mají jinak prostor pro to se někam podívat. Nelze toto hodnotit jen jako umožnění, když neznáme celkový kontext. Další bod pro důkladnější zkoumání.

U vzdělávacích akcí respondenti popisovali více možností a hlavně přínos pro ně samé. Třeba respondentka č. 16 uvádí: *"Informace mi chodí e-mailem, školení ráda využiji, protože to mám přímo v místě bydliště, ráda to využiju, abych měla splněno a nemusela jezdit někam dál."* Respondenti č. 20 například napsali, že organizace pořádá asi 10 školení do roka a chodí na školení rádi. Pro respondenta č. 5 je školení taktéž přínosem: *"Organizují moc pěkná školení, rádi na ně oba chodíme, jsou pro nás vždy přínosem."* Bylo by zajímavé zjistit, jaké faktory ovlivňují spokojenost se vzděláváním. Napadá mě, jak moc toto například ovlivňuje profese pěstouna. Domnívám se, že když je pěstounem někdo z oblasti sociální práce, pedagogiky či psychologie, jistě má vcelku široké znalosti v tom, co bývá tématy takových školení pro pěstouny (syndrom CAN, deprivace, patologické jevy, psychologie dětí, systém náhradní rodinné péče aj.) Pro někoho, kdo je laik a tolik se s těmito tématy nesetkává

proto může být spousta témat nových a zajímavých. Na to však bohužel nemám data a opět se mi zde jen potvrzuje nevýhoda dotazníkové metody na takovéto téma.

6.3 Doporučení do praxe

V této části se pokusím formulovat své myšlenky, které by mohly přispět k větší spokojenosti klientů s jejich doprovázejícími organizacemi. Tyto doporučení vycházejí z toho, co klienti uvedli, že jim chybí a také z toho, co negativního se ve výzkumu objevilo.

Začnu tím, co mě opravdu znepokojilo. Pár respondentů uvedlo, že jsou nespokojeni se svým klíčovým pracovníkem, protože na ně nemá čas, zanedbává pracovní povinnosti, je nekompetentní. I kdyby takovýto respondent byl jeden jediný, byla by to známka toho, že je třeba neustále kontrolovat kvalitu poskytované pomoci. Zde však se tyto respondenti objevili 4. Z 22 respondentů mi to přijde vcelku významný počet. Čili je rozhodně na místě, aby doprovázející organizace nějakým způsobem ověřovali kvalitu a spokojenost s pracovníky. Když porovnáme standardy kvality sociálních služeb se standardy kvality sociálně právní ochrany zjistíme, že sociální služby mají povinnost ověřovat kvalitu poskytovaných služeb (viz. standard č. 15). Toto ve standardech kvality sociálně právní ochrany dětí nenajdeme. Nemyslím si však, že i tak se organizace nesnaží toto nějak ověřovat. Myslím, že by bylo dobré, aby se vedoucí pracovník organizace snažil třeba 1 x do roka od pěstounů zjistit, jaká je situace, zda jsou spokojeni, zda jim něco nechybí a jak vychází se svým klíčovým pracovníkem. Klientům by však také měl zaručit, že informace, které by nějakým způsobem narušili komunikace s klíčovým pracovníkem, zůstanou jen mezi nimi. K tomuto zjišťování kvality mě napadá na popud jedné respondentky také to, že by vedoucí pracovník měl sledovat své podřízené, zda nejsou přetížení, nepotřebují v něčem pomoci. Tak jako v jiných pomáhající profesích i zde si zaměstnanci procházejí supervizemi, intervizemi a poradami. Zaměřit se tedy při těchto možnostech i na množství případů a zejména na náročnost, protože je rozdíl mít 10 spokojených pěstounů, kteří příliš podpory nepotřebují a nebo 5 složitých případů, kde je podpora nutná často a zároveň jsou náročné i psychicky.

Dalším bodem, který bych zde ráda více rozvinula je zjištění, že pěstouni, kteří pečují o zdravotně postižené dítě či dítě mladší 4 let jsou znevýhodněni v možnostech odlehčení. Začnu péčí o zdravotně postižené děti. Není potřeba nijak ověřovat, že taková péče je velmi náročná jak psychicky, tak u těžšího postižení i fyzicky. Pár respondentů uvedlo, že takové odlehčení pro ně není dostupné, kromě hlídání od někoho známého. Napadá mě, proč by třeba

nemohlo být možné využít například službu osobní asistence? Náklady na úhradu této služby mohou jít buď z příspěvku na péči a nebo by mohl být hrazen právě v rámci odlehčení doprovázející organizací. Další možnou službou by mohl být třeba denní či týdenní stacionář. Zde by však záleželo na určení cílové skupiny, některé mají třeba tyto služby i pro děti od 7 let (například Denní stacionář Oblastní charity v Nových Hradech u Skutče). Případně také existuje odlehčovací služba, kam vezmou přímo zdravotně postižené děti od 2 let (viz výše zmíněná služba ODLEHČOVAČKA). Vzhledem k tomu, že nevím odkud respondenti pochází, kromě asi 2, které znám, nemohu s jistotou říci, zda v jejich okruhu nějaká taková služba působí. Co se týče odlehčení pro pěstouny s úplně malými dětmi, napadá mě snad jen, že by organizace mohla zprostředkovat profesionální hlídání. Také je ale potřeba brát v potaz to, že nejmenší děti celkově tolik od pečující osoby nelze vzdálit, čili se dá asi předpokládat, že do určité míry v tomto znevýhodnění budou. Tak jak tomu je, když máte doma miminko nebo roční dítě.

Pěstouni také uváděli, že by uvítali zajímavější školení. Zmiňovali, že se jim nechce vyhledávat jiná školení a dojíždět třeba dál, je to pro ně složitější. Takže zlepšením nabídky vzdělávacích akcí organizovaných jejich doprovázející službou by jim jistě ulehčilo v plnění povinností. Zde je na místě ze strany organizace se zajímat o to, co by pěstounům mohlo přispět k lepšímu výkonu pěstounství, jaká témata by se jim hodila nebo jaké dovednosti by si chtěli osvojit. Pokud pěstouni sami mají nápady, mohou je sdělit svému klíčovému pracovníkovi. K tomuto by měli ze strany klíčových pracovníků být pěstouni motivováni, nemusí mít strach svůj názor vyjádřit.

A jako poslední bod, který by pěstouni uvítali je širší nabídka odlehčení. To se týká právě těch pěstounů s postiženými dětmi a malými dětmi, ale také žen, které jsou samy. Ať potřebuje pěstoun to či ono, je zapotřebí dialogu a ochotu situaci vyřešit. Organizace by například mohli 1x do roka uspořádat pro všechny své klienty dobrovolnou schůzku, na které by bylo možné probrat, co klientům chybí. Pěstouni by získali odezvu, zda by nějaké řešení bylo možné. Ze strany organizace by pak mohly zaznít nové nápady a zároveň by získala odezvu, zda se nápad ujme.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se zabývala pěstouny a jejich doprovázejícími organizacemi. Cílem práce bylo zjistit, jak pěstouni vidí své klíčové pracovníky a jaké zkušenosti mají nabídkou služeb jejich doprovázející organizace.

Práce začíná uvedením do pěstounské péče. Uvádím zde co je to pěstounská péče, kdo může být pěstounem, jak probíhá příprava na výkon pěstounství, na jaké dávky mají pěstouni nárok. Pěstounství je náročné a proto zde najdeme i úskalí, se kterými se při pěstounství lze setkat. Taktéž je zde představen systém podpory a zároveň i kontroly pěstounů, který tvoří orgány sociálně právní ochrany dětí a právě doprovázející organizace, které podporují pěstouny. Pro porovnání také zde nalezneme stručný popis pěstounství i v jiných zemích - těmito zeměmi je Německo, Velká Británie, Dánsko, Slovensko a Španělsko. Tato teoretická východiska byla použita pro dobré uchopení výzkumného problému.

Následně je představeno provedené šetření mezi pěstouny z neuvedeného kraje. Kraj neuvádím úmyslně kvůli vyšší anonymitě. Výzkumné šetření mělo pomoci zjistit jaké vztahy mají pěstouni se svými klíčovými pracovníky a také jaké zkušenosti mají s nabízenými službami své doprovázející organizace. Vzhledem k pandemii koronaviru jsem byla nucena změnit metodu šetření z rozhovorů na dotazníky s otevřenými otázkami. Kvůli tomu bohužel nedošlo k hlubokému poznání problematiky tak, jak by bylo možné k tomu dojít pomocí rozhovorů. Proto beru svůj výzkum jako povrchový a byla bych ráda, kdyby se jím někdo nechal inspirovat a provedl detailnější šetření. Nejprve je představena metodologie výzkumu a následně pokračuji představením výsledků výzkumu. K tomuto jsem použila kódování a následnou kategorizaci. Výzkum je rozdělený na dva okruhy - 1) okruh vztahu s klíčovým pracovníkem a 2) okruh zkušeností se službami organizace. V oblasti vztahu s pracovníkem vzešly 3 kategorie - první je prospěšný vztah, kdy je klíčový pracovník pěstounovi opravdu oporou, je na něho spolehnutí, je ochotný pomoci a pěstouni jsou si jistí, že je na jejich straně. Tento vztah je také typický tím, že pracovník se zajímá o celý rodinný systém - tedy pěstouni, děti v péči, ale i biologické děti pěstounů. Druhá kategorie představuje korektní vztah v rámci plnění povinností - pěstouni přijímají klíčového pracovníka, pracovníci jsou charakterizováni taktéž jako spolehliví, ochotní, mají milé vystupování. Pěstouni však pravděpodobně od nich nepotřebují takovou podporu, protože se většinou jedná o pěstouny - partnery a nebo o pěstouny s partnerem nepěstounem. Zdá se tedy, že podpora v rodině způsobuje jakousi menší potřebnost podpory zvenčí. Ostatně to je jeden z mých tipů na další bádání. Třetí kategorii - neprospívající vztah - definují nedobré vztahy s klíčovým pracovníkem. Nejde o to, že by

klíčový pracovník pěstounům škodil, byl přímo zlý, ale tito klíčový pracovníci jsou popisováni jako nespolehlivý, splní s nimi jen to nejnnutnější, co mu ukládá zákon. Pěstounům tento pracovník nijak nepomáhá, spoléhají se sami na sebe. Nejsou přesvědčeni, že by nebyl klíčový pracovník na jejich straně, ale nejsou si jisti, zda by v případě nutnosti pracovník stál za nimi. V okruhu zaměřeném na služby doprovázející organizací vznikly z kódů 2 kategorie. Tyto kategorie se od sebe liší rozsahem odlehčovacích služeb a vzdělávacích aktivit. První kategorii jsem nazvala Základní nabídka služeb. Představuje omezené vzdělávací aktivity a omezené možnosti odlehčení. Odlehčení probíhá hlavně formou hlídání, letních táborů nebo jednodenních výletů pro děti. Vzdělávacích aktivit je málo a pěstouni by uvítali i širší a nabídku témat. Druhou kategorii jsem označila Rozšířená nabídka služeb. Vzdělávacích aktivit je mnohem více, jsou zajímavější a pěstouni uváděli, že jim jsou ku prospěchu. Odlehčovací služby jsou také rozmanitější, k těm základním ještě pěstouni zmiňovali také hlídání při školeních, pobyty během roku s možností oddělených aktivit pěstounů a dětí. Mimo tyto dvě kategorie ještě vyvstaly z výzkumu zajímavé skutečnosti jako důležitost podpory při kontaktech s biologickou rodinou a také to, že respondenti pravděpodobně dokáží rozlišovat mezi kvalitou samotné organizace a kvalitou daného pracovníka, jelikož když už byl někdo nespokojený, bylo právě kvůli klíčovému pracovníkovi.

Výzkum pomocí dotazníkové metody nebyla pro dané téma vhodná, jelikož nelze dojít k dostatečnému množství informací. Tuto překážku jsem ale očekávala. Ačkoliv tedy nepřinesla příliš mnoho informací, rozhodně přinesla poznání toho, že aby došlo k teoretickému nasycení, je třeba opravdu detailnějšího zkoumání a na to se více hodí metoda rozhovorů, jelikož je v ní možné se více doptávat než jen vycházet z toho, co respondenti napíší.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Odborná literatura:

AMALTHEA o. s. *Metodika doprovázení. Podpora, vzdělávání a kontrola při výkonu náhradní rodinné péče.* Chrudim: Amalthea o. s., 2013. ISBN: 978-80-904801-0-0

ASOCIACE RODINA A DÍTĚ, z. s. *Etické otázky doprovázení v náhradní rodinné péči.* Praha: Asociace Dítě a rodina, z. s., 2018.

BUBLEOVÁ, V. *Základní informace o náhradní rodinné péči.* Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN: 978-80-87455-01-2

COCKER, C., ALLAIN, L. *Social Work with Looked After Children.* London: SAGE, 2013. ISBN: 978-1-5264-2436-5

Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče. Praha: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, 2018. ISBN: 978-80-907053-2-6

GEORGE, V. *Foster care : Theory and practise.* Oxon: Routledge, 2014. ISBN: 0-415-17649-2

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace.* Praha: Portál, 2005. ISBN: 80-7367-040-2

KOLUCHOVÁ, J. *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči.* Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1992. ISBN: 80-85529-01-7

LANGMEIER, J, MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství.* Praha: Karolinum, 2011. ISBN: 978-80-246

MACELA, M. *Rozbor nákladů jednotlivých typů péče o ohrožené děti, Obec a finance.* 2014, 19(1), 46–48, ISSN 1211–4189

MATĚJČEK a kol., Zdeněk. *Osvojení a pěstounská péče.* Praha: Portál, 2002. ISBN: 80-7178-637-3

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti.* 3. vyd. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN: 978-80-7429-797-7

MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče.* Praha: Portál, 1999. ISBN: 80-7178-304-8

- MATOUŠEK, Z, PAZLAROVÁ, H. *Státní orgány sociálně právní ochrany dětí*. Praha: Karolinum, 2016. ISBN: 978-80-246-3336-7
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2006. ISBN: 80-247-1362-4
- MPSV ČR. *Pěstounství je profese*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. ISBN: 978-80-7421-115-7
- MPSV ČR. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. ISBN: 978-80-7421-103-4
- NOVÁK, O, PALEČEK, J, ŠMÍDOVÁ - MATOUŠOVÁ, O, VYSKOČIL, F, ZUMAN, J, BUBLEOVÁ, V. *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013. ISBN: 978-80-87455-15-9
- PAZLAROVÁ, H. *Pěstounská péče*. Praha: Portál, 2016. ISBN: 978-80-262-1020-7
- REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN: 978-80-247-3006-6
- SCALES, Laine, SCALES, April. *After Trauma: Family Relationship and the Road to Healing. Social Work and Christianity*. Botsford: North American Association of Christians in Social Work. 2016, 26 - 38 s. ISSN 0737-5778
- SOBALÍK, P. *Pěstounská péče v Německu a porovnání s českým systémem*. Praha, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Filosofická fakulta.
- SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. ISBN: 978-80-244-3821-4
- STRIOVÁ, M. *Děti, které se rodí v srdci. Příběh adoptivní a pěstounské maminky*. Praha: Portál, 2013. ISBN: 978-80-262-0359-9
- SUCHOŇOVÁ V. *Pěstounská péče*. Praha, 2017. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN: 978-80-7552-864-3

VÁGNEROVÁ, M. *Vývoj dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN: 978-80-87455-14-2

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie - dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN: 978-80-246-2153-1

VALLE, F, J, BRAVO, A, LOPÉZ, M. *Foster care in Spain: Its establishment and current challenges*. Madrid, Papales del psicolog. 2009; 30(1) 33-41. ISSN 0214-7823

VRÁNOVÁ, L. *Sociálně právní analýza přechodné pěstounské péče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN: 978-80-87455-09-8

VYMĚTAL, J. *Obecná psychoterapie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN: 978-80-247-0723-5

WILSON, K, SINCLAIR, I, GIBBS, I. *Foster carers. Why they stay and why they leave*. London: Jessica Kingley Publishers, 2004. ISBN: 1-84310-172-6

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2012. ISBN: 978-80-262-0065-9

Legislativní prameny:

Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče.

Metodické doporučení MPSV č. 8/2009 k postupu a cílům psychologického vyšetření žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči.

Ročním výkazu o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2018

Zákon 89/2012 Sb. Občanský zákon.

Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Zákon 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí.

Internetové zdroje:

Pěstounská péče[online] ©2020 [cit. 12. 1. 2020]. Dostupné z:
<https://www.nahradnirodina.cz/pestounska-pece#statsepestounem>

Problémy náhradní rodinné péče [online] © 2008 [cit. 12. 12. 2019]. Dostupné z:
<http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/rosnerovi.htm>

When family becomes the job[online] ©2009 [cit. 12. 2. 2020] Dostupné z:
<https://www.thefreelibrary.com/When+family+becomes+the+job%3A+fostering+practice+in+Denmark.-a0256684964>

Pestunská starostlivosť[online] ©2013 [cit. 28. 1. 2020] Dostupné z:
https://www.upsvr.gov.sk/socialne-veci-a-rodina/socialno-pravna-ochrana-deti/nahradna-starostlivost/pestunska-starostlivost.html?page_id=1210

Počet dětí žijících mimo svou biologickou rodinu [online] ©2018 [cit. 30. 1. 2020] Dostupné z:
<http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/aktualni-statistiky/pocet-deti-zijicich-mimo-svou-biologickou-rodinu/>

Biologická a pěstounská rodina: pohled dětí přijatých do pěstounské péče – výsledky výzkumu [online] ©2021 [cit. 12. 11. 2019]. Dostupné z:
<https://psych.upol.cz/katedra/konferencni-prispevky/>

PŘÍLOHA

Dotazník s průvodním dopisem

Dobrý den milí pěstouni,

jsem studentkou 2. ročníku oboru Charitativní a sociální práce na Univerzitě Palackého v Olomouci. Ve své diplomové práci se zabývám postoji pěstounů k doprovázejícím organizacím (dále jen DO). Nejprve jsem chtěla pro svůj výzkum užít metodu rozhovorů, ve kterých se do problematiky dá lépe ponořit. Bohužel kvůli nastalé situaci s šířením koronaviru mi nezbyvá nic jiného, než přeměnit rozhovory v dotazník s otevřenými otázkami díky kterému je možné ptát se a odpovídat na dálku. Velmi vás žádám o chvíli Vašeho času pro tento dotazník, ačkoliv je potřeba se v něm trochu rozepsat – vždy podle Vašeho uvážení, co se Vám jeví jako důležité sdělit a v jakém rozsahu. Nebudete-li moci nebo chtít na některou z otázek odpovídat, nemusíte; i částečně zodpovězené otázky jsou pro mne cenné. Uvítám, když během psaní odpovědí uvedete i konkrétní příklady svých zkušeností. Jste-li pěstouni dva (např. manželé), můžete každý nabídnout odpověď zvlášť, ale je možné i to, aby jeden z Vás odpovídal za oba (bude dobré, když napíšete, který přístup jste zvolili).

Předem Vám tak tímto průvodním dopisem chci poděkovat za ochotu a za spolupráci. Výsledky šetření budou samozřejmě anonymizovány. Pokud by Vás zajímaly výsledky či další informace, určitě se na mě můžete obrátit na e-mailové adrese VLipavska@seznam.cz. Vyplněné dotazníky mi prosím zašlete na výše uvedenou e-mailovou adresu.

S pozdravem

Veronika Lipavská

Nejprve Vás poprosím, abyste uvedli několik informací o své pěstounské situaci:

Zaškrtněte nebo zvýrazněte, zda jste:

- Manželé/ partneři – oba pěstouni
- Žena pěstounka s manželem/ partnerem ne-pěstounem
- Muž pěstoun s manželkou/ partnerkou ne-pěstounkou
- Žena pěstounka bez partnera
- Muž pěstoun bez partnerky

Kolik máte v současné době svěřených dětí?

V jakém věku jsou svěřené děti?

Jak dlouho už se pěstounství ve Vaší rodině věnujete?

Žijí s Vámi v domácnosti i Vaše vlastní děti?

- Ne
- Ano (Prosím, uveďte věk nejmladšího z nich.)

Doprovázející organizace obecně

1) Proč jste si vybrali svou doprovázející organizaci?

2) Jak dlouho trvá vaše spolupráce?

3) Je vám ze strany DO dostupné poradenství?

4) Máte možnost využít odlehčovací služby? Jak vypadají?

5) Organizuje vaše DO vzdělávání pro pěstouny? Informují Vás, že pořádají nějakou vzdělávací akci?

6) Zprostředkuje Vám DO různé typy terapie?

7) Pomohou vám s kontaktem s biologickou rodinou dítěte? V čem je pro Vás případná taková pomoc nejprínosnější?

8) Je něco, co Vaše DO neposkytuje a Vám to chybí?

9) Přemýšlíte nebo přemýšleli jste o změně DO? Jaké k tomu máte důvody?

Vztah s Klíčovým pracovníkem (dále jen KP)

10) Jste se svým KP od prvopočátku? (Vystřídali jste jich víc?) Pokud ano/ ne, proč?

11) Jaký je váš KP?

12) Jak často se vidíte? Je tu pro vás vždy, když je to třeba?

13) Co všechno s ním můžete řešit?

14) Je něco, co byste mu neřekli?

15) Cítíte v něm oporu, máte pocit, že je na Vaší straně?

16) Jak je brán ostatními členy Vaší rodiny?